

DecadeWatch

Romski aktivisti
ocenjuju napredak
Dekade
uključenja Roma

2005–2006.

Kordinator izdanja: Andy Haupt

Urednik izveštaja: Mona Nicoara

Redaktura i korektura: Tom Popper

Prevela Ljiljana Nedeljković

Grafički dizajn i prelom teksta: Judit Kovacs, Createch Ltd.

Štampano u Mađarskoj, Createch Ltd.

2007.

Autori

Petar Antić (Centar za prava manjina) <petar.antic@mrc.org.yu>

Osman Balić (Liga za Dekadu) <yuromcentar@bankerinter.net>

U radu na izveštaju učestvovali su članovi nevladinih organizacija i Lige za Dekadu

Sadržaj

Opšti pregled	9
DecadeWatch – Istorijat	11
Dekada uključenja Roma	11
DecadeWatch	11
Metodologija i postupak	12
DecadeWatch – Ocena napretka u Dekadi uključenja Roma 2005–2015. koju daju romski aktivisti	15
Šta je DecadeWatch?	15
Šta je dosad ostvareno?	16
Šta predstoji: Agenda Dekade za vlade u periodu 2008–2009.	17
Uporedni rezultati zemalja	19
Sumarni zaključci prema prioritetnim oblastima	21
Rezimeji po zemljama	29
Bugarska	30
Hrvatska	32
Češka Republika	34
Mađarska	36
Makedonija	38
Crna Gora	40
Rumunija	42
Srbija	44
Slovačka	46
DecadeWatch okvir za monitoring	48
Srbija	55
Bibliografski izvori	63
Opšta literatura	65
Srbija	66

Opšti pregled

DecadeWatch – Istorijat

Dekada uključenja Roma

U februaru 2005. godine predsednici vlada Bugarske, Hrvatske, Češke Republike, Mađarske, Makedonije, Crne Gore, Rumunije, Srbije i Slovačke proglasili su Dekadu uključenja Roma 2005–2015, potpisavši sledeću deklaraciju:

“Oslanjajući se na podstrek koji je pružila konferencija održana 2003. godine ‘Romi u Evropi koja se širi: izazovi za budućnost’, obavezujemo se da će naše vlade raditi na otklanjanju diskriminacije i premošćivanju neprihvatljivog jaza koji postoji između Roma i ostatka društva, onako kako je to identifikovano u našim akcionim planovima za Dekadu. Proglašavamo godine od 2005. do 2015. Dekadom uključenja Roma i obavezujemo se da ćemo podržavati učestvovanje i angažovanje nacionalnih zajednica Roma u ostvarivanju ciljeva Dekade i u postizanju i pokazivanju napretka merenjem rezultata i razmatranjem iskustava u primeni akcionih planova Dekade. Pozivamo i druge države da se pridruže našim naporima”.

Pored toga, sve zemlje su izradile akcione planove za Dekadu u prioritetnim oblastima obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja i uspostavile su institucionalne mehanizme za izvršenje obaveza preuzetih u vezi s Dekadom. Dekada podstiče učešće romskog civilnog društva u izradi akcionih planova i njihovom sprovođenju, uključujući tu i nadzor nad sprovođenjem.

DecadeWatch

Temeljeći svoj rad na načelu učešća Roma u Dekadi, DecadeWatch predstavlja inicijativu jedne grupe romskih aktivista i istraživača da ocene napredak koji je postignut u Dekadi uključenja Roma 2005–2015. otkako je ona proglašena u februaru 2005. godine. Inicijativa DecadeWatch uživa podršku Instituta Otvoreno društvo i Svetske banke. Ta podrška obuhvata obuku i mentorstvo za istraživačke timove, kao i razvoj metodologije za izradu ove serije izveštaja, pružanje uredničke podrške i omogućavanje štampanja tih izveštaja.

Metodologija i postupak

Ove izveštaje sačinili su romski aktivisti iz civilnih udruženja Roma – mreže romskih nevladinih organizacija – koje postoje u većini zemalja; dok su u slučaju Hrvatske i Crne Gore izveštaju zajednički sačinjeni od strane romskih i neromskih nevladinih organizacija. Period izveštavanja za prvu etapu praćenja Dekade je 2005–2006. godina, a predočene informacije temelje se na istraživanjima organizovanim između jeseni 2006. i početka 2007. godine. Mada je težište stavljeno na događaje koji su se zbili 2005. i 2006. godine, analize često sadrže i mere i sektorske politike koji su uvedene pre proglašenja Dekade i koje su i u ovom periodu ostale na snazi. Pripadnici tima DecadeWatch takođe, prilikom razmatranja politike koja se prema Romima vodi u njihovim zemljama, iznose sopstvena iskustva koja su često sticana kroz višegodišnje periode.

Istraživanje je obuhvatilo razmatranje dokumenata – osnova sektorskih politika, zakonskih propisa i nezavisnih izveštaja i pregleda – kao i razgovore sa zvaničnicima i sa predstavnicima civilnog društva. Istraživanje je sledilo detaljni upitnik kojim se prikupljaju informacije o indikatorima na temelju kojih je moguće proceniti ključno značajne inpute bez kojih Dekada ne bi mogla da postigne uspeh:

- raspoloživost i kvalitet *akcionih planova* koji sadrže indikatore i ciljeve kao i mehanizme za praćenje i izveštavanje koji su s tim indikatorima i ciljevima povezani;
- *institucionalni aranžmani* za sprovođenje Dekade Roma, uključujući tu i učešće Roma; i
- *vladine mere* u četiri prioritetne oblasti (iii) obrazovanje, (iv) zapošljavanje, (v) zdravstvena zaštita i (vi) stanovanje, uključujući mere koje se preduzimaju radi postizanja bolje raspoloživosti podataka i prikupljanja podataka, kao i (vii) raspoloživost antidiskriminatorskih zakonskih propisa koji bi bili usaglašeni sa EU.

DecadeWatch je rezultat timskog napora i procesa intenzivnog i čestog sadejstva. Prvi korak bilo je to što se ceo tim okupio u septembru 2006. godine radi učešća na brifingu i seminaru o razvoju metodologije. Tokom narednih meseci svaki nacionalni tim organizovao je svoje istraživanje i izradio detaljni izveštaj o pozadini celokupnog rada u kome je predočio svoje nalaze. Svi ti izveštaji su potom priređeni i skraćeni u poglavlja posvećena pojedinim zemljama duga po desetak stranica, strukturisana u skladu sa standardizovanom uporednom strukturom, za potrebe ovog izveštaja. Kraći izveštaji po zemljama dostavljeni su koordinacionim kancelarijama vlada za Dekadu uključenja Roma, kako bismo dobili njihove komentare i uzeli u obzir i njihove odgovore. Konačni izveštaj, koji je sadržao poglavlja po zemljama, opšte poruke i ocenu rezultata koje je postigla svaka zemlja, razmotrio je uređivački tim na sastanku održanom u Budimpešti u aprilu 2007. godine. Poglavlje ovog izveštaja pod naslovom Opšti pregled, u kome je ta diskusija rezimirana, pripremila je podgrupa tima. Ocenjivanje je obuhvatalo pregled za svaki indikator ponaosob i zajedničko poređenje rezultata zemlje u odnosu na svaki indikator, na temelju informacija dobijenih iz nacionalnih izveštaja; to poređenje je obavljao celokupni tim.

Od nacionalnih timova je zatraženo da predlože ocenu koja je potom bila predmet diskusije celog tima.

DecadeWatch namerava da poredi rezultate zemalja prema mnoštvu indikatora – kako bi na taj način evidentirao napredak i kako bi identifikovao oblasti u kojoj bi svakoj zemlji mogla biti od koristi iskustva drugih zemalja. U te svrhe, DecadeWatch je razradio mehanizam ocenjivanja gde se ocene kreću u rasponu od 0 do 4. Najviša ocena je ocena 4 i ona se daje za najbolji praktični rezultat, dok se ocenom 0 označava da vlada nije dala nikakav svoj doprinos niti je preduzela bilo kakve mere. Pomoću srednjih ocena ukazuje se na razliku između raznih stepena vladinog angažmana u sprovođenju politike uključenja Roma. Vredi istaći da ocena 4 ne mora nužno biti četiri puta bolja od ocene 1 – ali da 4 odražava standard onoga što je ostvarljivo. Ovde je važnija, posebno u početku Dekade, razlika između 0 i 1 – koja odražava razliku između nepreduzimanja bilo kakve vladine akcije i nekih početnih koraka, od razlike između 3 i 4, koja ukazuje samo na razliku između savršenijeg vladinog programa i jedne integrisane, celovite, sveobuhvatne politike. Ocene koje daje DecadeWatch predstavljaju jednostavni proseki za sve indikatore – bez merenja pojedinačnih indikatora. Ako su zemlje dobile isti skor, onda su i jednako rangirane. Pridavanje različitih težina moglo bi dovesti do beznačajnih promena u opštem rangiranju zemalja, ali ne bi promenilo način na koji je zemlja grupisana i koji je naveden u izveštaju. Detaljna metodologija kojom se DecadeWatch koristio prilikom ocenjivanja predstavljena je na samom kraju poglavlja Opšti pregled.

Tabela 1: Definisane ocene DecadeWatch

OCENA	SAŽETE DEFINICIJE
0	Vlada nije preduzela nikakve mere.
1	Sporadične mere, preduzeti početni koraci, ali ne i redovna i sistematska akcija.
2	Redovne mere, ali bez sistematskog pristupa ili nečega što bi ličilo na programski pristup.
3	Vladin program, usavršena akcija, ali ne i integrisana politika.
4	Integrisana politika, postavljanje standarda za vladine akcije i svojinu.

DecadeWatch je prvi doprinos merenju napretka postignutog tokom Dekade, i radni tim DecadeWatch svestan je ograničenja ove metodologije. Prvo, DecadeWatch namerno konstatuje samo da li vlada sprovodi ili ne sprovodi određene mere. Zbog ograničenosti podataka o ishodu – ni u jednoj razmatranoj zemlji nema mnogo nacionalno reprezentativnih i redovno prikupljenih podataka o Romima – ako takvih podataka uopšte ima – DecadeWatch ne analizira da li su te mere do sada imale ili nisu imale nekog efekta. Ipak, bez obzira na to, DecadeWatch smatra da bi merenje ishoda, na primer, u smislu povećane stope upisa i stope prisustvovanja nastavi romske dece, posle prve dve godine sprovođenja programa Dekade bilo preuranjeno, jer se za mnoge sektorske politike očekuje da imaju tek dugoročni ili srednjoročni, a ne kratkoročni efekat. Dobijanje procene o tome da li mere jesu ili nisu preduzete može biti dovoljno kao prvo evidentiranje stanja posle dve godine.

U isto vreme, DecadeWatch se snažno zalaže za prikupljanje podataka koji će biti razloženi po principu etničke pripadnosti koji će ubuduće omogućiti praćenje rezultata.

Drugo ograničenje leži u činjenici da izbor indikatora nije nesporan, već bi se o njemu mogla voditi polemika. Međutim, DecadeWatch je odabrao skup indikatora za koje se smatra da su od ključnog značaja za uspeh u ostvarivanju postavljenih ciljeva Dekade: DecadeWatch smatra da uspeh sprovođenja Dekade počiva na raspoloživosti i kvalitetu akcionih planova, odgovarajućem institucionalnom okviru i politici koju vlade sprovode u četiri prioritete oblasti – kao i na tome koliko su sistematski te politike kreirane i koliko se sistematski sprovode.

Treće, DecadeWatch priznaje da se zemlje razlikuju po veličini, uključujući tu i brojnost romskog stanovništva, kao i po svojim ekonomskim kapacitetima i kapacitetima za izradu sektorske politike. Definisanjem ocene 4, DecadeWatch pokušava da definiše najbolje rezultate koji se mogu ostvariti i u odnosu na koje svaka zemlja može odmeriti mere koje je preduzela u pogledu bilo kog indikatora, poredeći svoje mere sa najboljom postojećom praksom. Sem toga, u svakoj zemlji postoje određeni nedostaci (dispariteti). Identifikovanjem tih nedostataka u jednoj zemlji u poređenju sa drugom zemljom, DecadeWatch u datoj zemlji osvetljava upravo ona područja u kojima je potrebno postići dalji napredak.

To je samo prvi korak. Tim DecadeWatch će nastojati, zajedno sa vladama i partnerskim agencijama i institucijama Dekade, da dalje razvija ovu metodologiju i da pruži doprinos uspostavljanju mehanizama za merenje uspeha Dekade. Dekada uključanja Roma, inicijativa bez presedana za unapređenje uključanja Roma, zaslužuje delotvorni mehanizam praćenja postignutih rezultata.

DecadeWatch – Ocena napretka u Dekadi uključenja Roma 2005–2015. koju daju romski aktivisti

Šta je DecadeWatch?

DecadeWatch je prva ocena mera koje vlade preduzimaju na planu izvršenja obaveza preuzetih u okviru Dekade uključenja Roma 2005-2015. Budući da Dekada ima za cilj da se Romima omogući da se čuje njihov glas u procesu uključenja, ovu procenu obavljaju koalicije romskih nevladinih organizacija i aktivisti iz svih zemalja-učesnica Dekade. U ovom prvom krugu DecadeWatch razmatra se period od proglašenja Dekade početkom 2005. do kraja 2006. godine. DecadeWatch je konstruktivni doprinos romskih aktivista uspešnom sprovođenju Dekade.

U prvom izveštaju DecadeWatch procenjuju se mere koje preduzimaju vlade a ne izmenjena situacija za Rome na terenu. S obzirom na nepostojanje konzistentnih i sistematskih indikatora ishoda rezultata, kao i na odsustvo podataka o ishodu ova prva akcija ocenjivanja usredsređena je isključivo na inpute, tj. doprinose vlada: šta su vlade učinile otkako je proglašena Dekada? DecadeWatch sažima čitav niz indikatora koji mere (i) postojanje i kvalitet akcionih planova za Dekadu, uključujući raspoloživost podataka na osnovu kojih se može podneti izveštaj o postignutom napretku, (ii) institucionalne aranžmane za sprovođenje Dekade, i (iii) to da li su počele da se sprovode mere za sve četiri prioritetne oblasti Dekade. U prvom krugu ocenjivanja DecadeWatch ne meri se uticaj i promena ishoda za Rome. Sistematsko praćenje rezultata, posebno onih koji su uporedivi u svim zemljama, trenutno nije moguće zbog velikih razlika u podacima. Sem toga, Dekada se dosad sprovodi samo dve godine, tako da je još uvek preuranjeno ocenjivati ishod.

DecadeWatch je analiza napretka postignutog u okviru Dekade i doprinos romskih aktivista uspešnom sprovođenju Dekade...

... tokom koje se procenjuju inputi vlada, a ne delotvornost politike za Rome ...

... identifikuju se, popisuju i rezimiraju korisna iskustva ...

Prilikom identifikovanja mera koje vlade preduzimaju u svim zemljama-učesnicama Dekade, nacionalni izveštaji DecadeWatch imaju za cilj da identifikuju korisna iskustva i da osvetle ostvarenja iz kojih druge zemlje mogu da uče. DecadeWatch takođe svojom analizom obuhvata mere koje preduzimaju vlade, njihove programe i sektorske politike koje su uvedene pre no što je Dekada proglašena i koje i dalje postoje.

... i prave se poređenja između zemalja.

DecadeWatch je pokušaj da se uporede mere koje preduzimaju vlade u svim zemljama i da se stekne letimični uvid u to da li su i u kojoj meri vlade postupile u skladu sa svojim obećanjima u okviru Dekade. Uzima se u obzir činjenica da se zemlje razlikuju po veličini – kao i po brojnosti romske populacije – i po nivou ekonomskog razvoja, zbog čega mogu biti potrebni i različiti obimi uloženi napora. Važno je međutim da se stekne izvesna kvantitativna predstava o političkoj volji i aktivizmu, kao i da se identifikuju korisna praksa i razlike koje postoje između zemalja i između prioritarnih oblasti.

U poslednje dve godine uočen je primetan napredak ...

Šta je dosad ostvareno?

Ovom procenom utvrđeno je da je postignut značajni napredak u svim zemljama, mada je u nekim zemljama taj napredak veći nego u drugima, kao što je unutar pojedinih zemalja veći napredak postignut u nekim oblastima nego u drugim oblastima u kojima su preduzimane akcije:

- U celini gledano, *Akcionni planovi za Dekadu i relevantne institucije postoje svuda* i u svim zemljama su započete određene aktivnosti samo u različitoj meri. Pre svega, u svim zemljama postoje koordinacione kancelarije za Dekadu uključenja Roma koje su u minule dve godine stekne značajno iskustvo.
- Dekada je postala *okvir u kome se razmatra uključenost Roma i na nivou vlade i na nivou romskog civilnog društva* u svim zemljama-učesnicama, mada vlade uglavnom nisu shvatile akcione planove za Dekadu kao instrumente za sprovođenje sektorske politike.
- Otkako je u februaru 2005. godine proglašena Dekada, *predsedavanje* je od Mađarske je prvo preuzela Rumunija, a potom od Rumunije Bugarska. Većina zemalja je bila redovno zastupljena na sastancima Međunarodnog nadzornog komiteta Dekade. Sa izuzetkom Crne Gore i Srbije, sve ostale zemlje su dale doprinos poverilačkom fondu Dekade, iz koga se finansira zajednička tehnička pomoć i izgradnja kapaciteta kao podrška sprovođenju Dekade.
- Proces Dekade ima za cilj da se *Romima omogući da se čuje njihov glas* u naporima zemalja na unapređenju uključenja, i Romi u svojim izveštajima navode da se sada čuju znatno bolje i više nego što je to bio slučaj pre proglašenja Dekade.

Međutim, uprkos izvesnom napretku, Dekada još nije dosegla kritičnu tačku koja bi mogla da zajemči uspeh. Većina vlada razmišlja o uključenju Roma u smislu projekata i sporadičnih mera, a ne u smislu programa ili integrisane politike. Mada su u većini zemalja usvojeni akcioni planovi za Dekadu, oni, kako izgleda, ne utiču na proces vladinog odlučivanja, niti planiranja politike u meri u kojoj bi to mogao da bude slučaj. Institucionalni centar za koordinaciju Dekade u mnogim zemljama često je nedovoljno integrisan sa političkim upravama u resornim ministarstvima, a primetno je i odsustvo utvrđivanja agende i odgovarajuće upotrebe ovlašćenja i kapaciteta. Konačno, vlade u sve većoj meri pominju Dekadu u kontekstu mera koje preduzimaju na planu uključenja Roma, ali bi mnogo više mogle da učine kada bi Dekadu i akcione planove koristile kao instrumente za sistematsko izveštavanje o postignutom napretku.

Do sada je možda najveći jaz u sprovođenju Dekade odsustvo podataka o Romima koji bi obuhvatili oblast obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja. Prikupljanje podataka obavlja se retko i neredovno i nije reprezentativno na nacionalnom planu. Mnoge zemlje prikupljaju podatke o etničkoj pripadnosti pojedinaca koji su obuhvaćeni programima ili su primaoci usluga, to jest, koriste službu zapošljavanja. To omogućuje da se utvrdi apsolutni broj obuhvaćenih pojedinaca, ali ne omogućuje da se utvrdi korelacija sa celokupnom populacijom. Zato su takvi podaci samo u ograničenoj meri upotrebljivi. Potrebne informacije treba da dobijemo zahvaljujući pregledima koji su u nacionalnom smislu reprezentativni. Zahvaljujući prethodnom radu na izradi takvih pregleda uz podršku međunarodnih partnera kao što su Svetska banka, Institut otvoreno društvo, UNDP i UNICEF sada se zna mnogo više o isključenosti Roma u zemljama nego što se znalo pre samo nekoliko godina. Međutim, ono što i danas, dve godine po proglašenju Dekade nedostaje jeste sistematsko i redovno prikupljanje podataka koje bi omogućilo da se tokom vremena prati napredak u oblasti uključenja Roma. Samo sistematsko i redovno prikupljanje podataka razbijenih po kategorijama i to takvih koji su reprezentativni na nacionalnom planu omogućuje vladama da podnesu realne izveštaje o rezultatima svojih napora preduzetih u okviru Dekade 2015. godine. Češka vlada se posebno ističe među ostalim vladama zbog toga što je priznala sadašnja ograničenja i što se opredelila za razvoj okvira za praćenje i izveštavanje do kraja 2007. godine.

Šta predstoji: Agenda Dekade za vlade u periodu 2008–2009.

Odsustvo sistematskog prikupljanja podataka i neuspeh u identifikovanju pouzdanog sistema izveštavanja o rezultatima ostvarenim u okviru programa Dekade ukazuju na to da postoji hitna potreba da se postave **obavezujući ciljevi ishoda za 2015.** DecadeWatch tim će saradivati sa vladama i partnerima u identifikovanju i predlaganju jednog skupa indikatora i ciljeva koji će obuhvatiti prioritetna područja u okviru Dekade.

Ocena dosadašnjeg napretka pokazuje da, iako već postoje izvesni doprinosi vlada, agenda Dekade još nije dosledno i sistematski prevedena u korake na terenu. **Od suštinskog je značaja da Dekada bude čvrsto ukorenjena u merama koje preduzimaju**

... često u vidu sporadičnih mera koje još nisu razvijene u sistematsku politiku uključivanja Roma ...

... a izveštavanje o njihovom uticaju uključenje Roma biće moguće samo ako vlade budu uspele da prikupljaju bolje i po kategorijama razvrstane podatke.

Postaviti ciljeve za 2015 ...

... decentralizovati Dekadu ...

lokalne vlasti, kao i lokalni ogranci resornih ministarstava. Iako nacionalne vlade snose prevashodnu odgovornost za napredak u okviru Dekade, one treba **da uključe opštine u sprovođenje Dekade i da sve do lokalnog nivoa decentralizuju svoje političke obaveze** izražene prilikom proglašenja Dekade. U većini zemalja opštine su ključne jedinice vlasti za organizovanje obrazovanja, zdravstvenih usluga i usluga zapošljavanja i upravo one treba da organizuju uspostavljanje stupanja u kontakt i komunikacije sa romskim zajednicama. Celokupni proces će pretrpeti neuspeh ukoliko ne bude priznata ta posebna uloga i odgovornost koju opštine imaju za postizanje rezultata u okviru Dekade. Upravo iz tih razloga treba da bude ojačana veza između obaveza koje su preuzeli predsednici vlada i ispoljene odgovornosti resornih centralnih ministarstava i lokalnog nivoa.

... doneti dvogodišnje operativne planove ...

Ovom procenom je utvrđeno da akcioni planovi za Dekadu u većini zemalja i dalje nisu dovoljno iskorišćeni kao dokumenti na osnovu kojih se mogu donositi političke odluke. U nekim zemljama su, u različitoj meri, razrađeni kratkoročni operativni planovi. U interesu pružanja podrške konkretnoj akciji, važno je da se ova praksa koristi u svim zemljama-učesnicama Dekade. **S tih razloga, vladama se savetuje da kao sledeći korak odobre izradu dvogodišnjih operativnih planova koji će biti potkrepljeni konkretnim finansiranjem i uverljivim obavezama i kapacitetima vezanim za njihovo sprovođenje.**

... ojačati kancelarije za koordinaciju Dekade i temeljiti aktivnost na njihovim iskustvima ...

Kancelarije za koordinaciju aktivnosti na sprovođenju Dekade u svim zemljama već su stekle značajno iskustvo tokom minule dve godine i glavni su korisnici međunarodne dimenzije Dekade. Kroz sastanke Međunarodnog nadzornog komiteta i ostale seminare i druge aktivnosti Dekade one su uspostavile mrežu kontakata u svim zemljama koja će podsticati razmenu korisnih iskustava. Važno je da **iskustvo koje su stekle kancelarije za koordinaciju aktivnosti u ostvarivanju Dekade bude iskorišćeno na domaćem nivou i u oblasti koordinacije sa resornim ministarstvima.**

... preći sa projekata na promene politike ...

Akcije vlada se isuviše često ograničavaju na sporadične mere, koje su često finansirane ili kofinansirane od međunarodnih partnera. Samo oni koji su u prvim redovima Dekade počeli su da se hvataju u koštac sa izazovom Dekade tako što razrađuju programe ili čak kreiraju integrisanu sektorsku politiku. Važno je da **sve zemlje pređu sa pristupa čiji osnov čine fragmentarni projekti na razvoj sistematske politike.** U isto vreme, vlade treba da urade više kako bi njihovi programi i politike postali delotvorni instrumenti za uključenje Roma. Uspeh tih politika dobrim delom zavisi i od stepena u kome su sami Romi uključeni u davanje saveta u fazi njihovog kreiranja i potonje primene, posebno onda kada je reč o programima koji brinu o stanovništvu u celini, odnosno nisu zamišljeni kao namenski programi za Rome. Vlade takođe treba da obezbede da rezultati ostvareni u okviru Dekade postanu vidljivi kako za romsko, tako i za neromsko stanovništvo, jer će se na taj način pokazati da je proces realan.

... iskoristiti proces pridruživanja i integrisanja u EU ...

Dekada predstavlja panevropsku inicijativu čiji je cilj jačanje integracije Roma – najveće manjine u Evropi – i istovremeno je *pravi* instrument za evropsko rešenje izazova isključenosti Roma. **Zato zemlje treba da uključe svoje obaveze preuzete u**

pregledu Dekade u proces pridruživanja i integracije u Evropsku uniju i da koriste mehanizme koji im tu stoje na raspolaganju. To se pre svega odnosi na strukturalne i pretpristupne fondove EU za integrisanje Roma, ali podrazumeva i delotvorno partnerstvo sa (ostalim) zemljama-članicama EU, Evropskom komisijom i drugim institucijama EU u razvoju sektorske politike čiji je cilj uključivanje Roma.

Često izgleda da vlade smatraju da je to što ih javnost doživljava kao zagovornike uključenja Roma potencijalna predizborna slabost. Važno je da ovakav stav bude zamenjen odvažnijim političkim liderstvom na planu uključenja i obezbeđivanja jednakih mogućnosti, kao i da budu pronađeni inovativni načini za promenu javnog mnjenja. **Vlade bi trebalo da predstavljaju agendu Dekade kao ono što ona zaista jeste – ulaganje u nacionalni interes** i u budući prosperitet društva u celini, u okviru šire evropske i svetske privrede. U isto vreme, vredi ukazati na to da su se u većini zemalja-članica Dekade vlade promenile otkako je Dekada proglašena, a neke zemlje su postigle veći uspeh od drugih u održavanju početnog impulsa. Ipak, snaga Dekade leži u njenoj dugoročnoj prirodi koja prevazilazi izborne mandate pojedinačnih vlada.

Uporedni rezultati zemalja

Uporedna ocena postignutog napretka otkriva da je on neujednačen, mada jeste zabeležen u svim zemljama, kao i da nijedna zemlja nije postigla dosledno dobre rezultate prema svim indikatorima. To ukazuje da, uprkos činjenici da su neke zemlje odmakle u odnosu na druge u svojim naporima za sprovođenje Dekade, još uvek u svim zemljama-članicama Dekade ima prostora za učenje od drugih.

Ukupna razlika u rezultatima u ovom izveštaju meri se uglavnom u odnosu na različite stepene vladinog vlasništva i vladinih napora za prelazak sa sporadičnih mera, koje često kofinansiraju donatori, na sistematsku politiku koja se podržava iz budžetskih sredstava. DecadeWatch procena napretka utvrdila je da se sve zemlje mogu svrstati u pet grupa.

1. **Mađarska** je najnaprednija zemlja učesnica Dekade. Njen ukupni skor nešto je niži samo zbog činjenice da krajem 2006. godine još nije odobrila dugoročni akcioni plan za Dekadu. Međutim, Mađarska je najviše napredovala u ostvarivanju napretka u većini prioritarnih oblasti;
2. Na znatnoj udaljenosti od Mađarske nalazi se najbrojnija grupa zemalja koju čine **Bugarska, Slovačka, Češka Republika, Rumunija i Hrvatska**. One imaju vrlo sličan skor, i tih pet zemalja pokazuju mešovite rezultate u kojima se mogu naći primeri kako za sistematske, tako i za ograničene vladine akcije u različitim prioritarnim oblastima;
3. **Makedonija i Srbija** unekoliko zaostaju za njima, mahom zbog toga što se oslanjaju na mere koje finansiraju donatori, umesto na liderstvo samih vlada u sprovođenju Dekade.

... i ispoljiti političko liderstvo.

Nijedna zemlja ne postiže konstantno dobre rezultate u svim područjima ...

... a te razlike se objašnjavaju stepenom u kome su vlade razradile i počele da sprovedu sistematsku politiku.

4. Crna Gora je i dalje u fazi opredeljenosti i akcije koji su bili karakteristični za vreme pre proglašenja Dekade.

Tabela 2: Usporedne rezultati

RANG	ZEMLJA	SKOR
1	Mađarska	2,29
2	Bugarska	1,84
3	Slovačka	1,82
4	Češka Republika	1,76
5	Rumunija	1,72
6	Hrvatska	1,70
7	Makedonija	1,37
8	Srbija	1,24
9	Crna Gora	0,63

Napomena: Skor naveden u ovoj tabeli predstavlja prosek za sve indikatore. Skor se kreće u rasponu 0 (najniži) do 4 (najviši)

Metodologija DecadeWatch
ima ograničenja ...

... ali se temelji na indikatorima
koji obuhvataju one doprinose
koji su neophodni da bi Dekada
bila uspešno sprovedena.

Očigledno je da **svaka ocena napretka koja se temelji samo na razmatranju toga da li su vlade počele da sprovode neke mere ima izvesna ograničenja**, budući da već po definiciji ne ulazi u ocenu delotvornosti tih mera. Drugo ograničenje leži u činjenici da izbor indikatora može biti predmet rasprave. Međutim, DecadeWatch je odabrao jedan skup indikatora koji su ključni za uspeh u ostvarivanju ciljeva Dekade.

DecadeWatch tvrdi da uspeh u sprovođenju Dekade zavisi i od valjanog institucionalnog okvira i od sektorske politike koju vlade sprovode u četiri prioritetne oblasti. Redosled naveden na tabeli 2 se, prema tome, zasniva na nizu indikatora koji obuhvataju

- raspoloživost *akcionih planova* uz indikatore i ciljeve i odgovarajuće mehanizme za praćenje i podnošenje izveštaja;
- *institucionalne aranžmane* za sprovođenje Dekade; i
- *vladine mere* u četiri prioritetne oblasti (iii) obrazovanje, (iv) zapošljavanje, (v) zdravstvena zaštita, (vi) stanovanje, uključujući tu i mere za prikupljanje podataka, kao i (vii) postojanje antidiskriminatornog zakonodavstva koje je kompatibilno sa odgovarajućim zakonodavstvom EU.

Najviši skor je 4, i on se daje za najbolje praktične rezultati, dok 0 označava da nije bilo nikakvog vladinog doprinosa. Tamo gde su zemlje ostvarile isti skor, istovetno su rangirane. Kao što se vidi na tabeli 3, srednji skor ukazuje na razliku između različitih stepena angažovanosti vlade. Vredi naglasiti da skor 4 ne mora nužno biti četiri puta bolji od skora 1 – već da 4 odražava standard koji je moguće ostvariti. Razlika između 0 i 1 je, upravo stoga, važnija od razlike između 3 i 4.

Skor koji daje DecadeWatch predstavlja prosečnu vrednost za sve indikatore – bez ocenjivanja pojedinačnih indikatora. Pridavanje različite težine pojedinačnim indikatorima moglo bi dovesti do neznatnih promena u rangiranju, ali ne bi izmenilo ukupni redosled koji je ovde naveden. Detaljna metodologija DecadeWatch objašnjena je na kraju ovog poglavlja koje sadrži opšti pregled stanja.

Tabela 3: Definisane DecadeWatch skora

OCENA	SAŽETE DEFINICIJE
0	Vlada nije preduzela nikakve mere.
1	Sporadične mere, preduzeti početni koraci, ali ne i redovna i sistematska akcija.
2	Redovne mere, ali bez sistematskog pristupa ili nečega što bi ličilo na programski pristup.
3	Vladin program, usavršena akcija, ali ne i integrisana politika.
4	Integrisana politika, postavljanje standarda za vladine akcije i svojinu.

Skor koji su zemlje osvojile pokazuje da je, ukupno gledano, u sprovođenju Dekade ostvaren napredak između 1 i 2 – što ukazuje na to da još uvek preovlađuju sporadične mere i neki početni koraci, ali to još uvek nisu sistematski programi niti integrisana politika. Većina zemalja pokazuje svojevrstu kombinaciju snage i slabosti usled kojih je ukupni skor niži nego što bi mogao da bude. Tako je, na primer, Mađarska otišla ispred drugih zemalja u smislu usvajanja i sprovođenja politike u većini od četiri prioritetne oblasti, tako da bi bila bliža skor 3 – samo da je vlada odobrila dugoročni akcioni plan za Dekadu pre isteka 2006. godine. Isto važi i za Rumuniju, koja će tek u 2007. usvojiti akcione planove za Dekadu. Makedonija je otišla ispred mnogih drugih zemalja u smislu institucionalnih aranžmana za Dekadu tako da je njen skor visok kada je reč o tim indikatorima, ali sve to tek treba da bude prevedeno u ravan sistematske vladine akcije. U narednim odeljcima biće objašnjen način na koji su zemlje rangirane tako što će se izneti opšti pregled stanja u prioritetnim oblastima dekade i što će se izneti pregled događaja koji su se zbili u zemljama pojedinačno.

Sumarni zaključci prema prioritetnim oblastima

Akcioni planovi za Dekadu sa jasnim indikatorima i ciljevima predstavljaju ključnu dodatnu vrednost Dekade, budući da oni po pravilu obezbeđuju veću usredsređenost sprovođenja nego što je to bio slučaj sa ranijim nacionalnim strategijama ili programima za uključenje Roma, uključujući tu i mogućnost da se uspostave jasni okviri za izveštavanje o sprovođenju. Ako ne predviđaju strukturisanje za svaku godinu pojedinačno, onda bi bilo idealno da takvi planovi budu dopunjeni kratkoročnim (godišnjim ili dvogodišnjim) prioritetnim operativnim planovima za vladinu akciju. Kada je reč o akcionim planovima, DecadeWatch ocenjuje da li su zemlje usvojile akcione planove za Dekadu (1,1 na bodovnoj listi), da li su donele kratkoročne operativne planove (1,2), da li postoji ikakav formalni mehanizam za podnošenje izveštaja (1,3), da li akcioni planovi za Dekadu sadrže osnovne podatke

Opšta slika: preovlađuju sporadične mere i početni koraci i izazov se ogleda u tome da se te mere i koraci prevedu u ravan politike.

Akcioni planovi

prikupljene pre početka sprovođenja Dekade koji će kasnije moći da posluže kao osnov za poređenje (1,4) i da li je uloženi ikakav napor da se sačinu opštinski ili regionalni akcioni planovi (1,5).

Tabela 4: Akcioni planovi

RANG	ZEMLJA	SKOR	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5
1	Češka Republika	2,30	3	4	4	1	0
2	Hrvatska	1,60	2	2	0	2	2
2	Makedonija	1,60	1	4	0	0	3
4	Slovačka	1,30	2	1	2	0	2
5	Srbija	1,20	3	2	0	0	1
6	Bugarska	1,10	3	1	0	0	2
7	Mađarska	0,60	0	0	0	0	3
7	Crna Gora	0,60	3	0	0	0	0
9	Rumunija	0,00	0	0	0	0	0

Krajem 2006 godine većina zemalja, sa izuzetkom *Mađarske* i *Rumunije* usvojila je desetogodišnje akcione planove za Dekadu – ali se kvalitet tih planova razlikuje od slučaja do slučaja. Jasni indikatori i izvori podataka kao i pouzdani rokovi i ciljevi identifikovani su samo u nekoliko oblasti malobrojnih akcionih planova za Dekadu pa stoga postoje sumnje u to koliko su oni delotvorni kao planovi prema kojima se upravlja vladina politika. U mnogim zemljama još uvek vlada izvesna zbrka i postoje nedoumice u pogledu toga na koji se način akcioni planovi za Dekadu odnose prema ranijim nacionalnim strategijama ili programima za uključivanje Roma. Vlasti često odlučuju da ne koriste akcione planove u skladu sa njihovom prvobitnom namenom – dakle, kao planove koji sadrže jasne ciljeve i rokove i okvire za podnošenje izveštaja. U isto vreme, neke zemlje su sveobuhvatne desetogodišnje planove prevele u operativne planove ili operativne planove za prioritetne akcije, što su u nekim slučajevima čak i finansijski podržale. Druge su uložile napor da angažuju opštine na ostvarivanju Dekade. Sa izuzetkom *Česke Republike* i *Slovačke*, vlade nisu podnosile zvanične i redovne javne izveštaje o napretku postignutom u sprovođenju Dekade do kraja 2006. godine, mada je *Srbija* u aprilu 2007. podnela izveštaj o napretku, dok se očekuje da *Hrvatska* to učini nešto kasnije tokom 2007. godine.

Primeri dobre prakse: Godišnji prioritetni planovi *češke* vlade podržani su izdvajanjima iz budžeta i redovnim podnošenjem izveštaja o njihovom sprovođenju, *makedonski* operativni plan za 2005. godinu izrađen je tako da se dopre do opštinskog nivoa, opštine u *Srbiji* sačinile su lokalne akcione planove.

Institucionalni aranžmani
za Dekadu.

Dekadom je uspostavljen proces saradnje između vladinih organa i romskog civilnog društva u izradi akcionih planova i u nadzoru nad njihovim sprovođenjem, kojim rukovodi nacionalni koordinator za Dekadu, a ustanovljena je i međunarodna

saradnja zemalja-učesnica Dekade. Kada je reč o institucionalnim aranžmanima za Dekadu, DecadeWatch ocenjuje da li postoji nacionalni koordinator (2,1), koji je njegov/njen nivo službenog starešinstva (2,2), kao i da li taj nacionalni koordinator uživa pomoć kancelarije za podršku i osoblja zaposlenog u njoj (2,3). DecadeWatch takođe razmatra da li su Romi zastupljeni na visokom nivou u vladi (2,4) i da li postoji stalno zvanično konsultativno telo koje obuhvata romsko civilno društvo (2,5). Takođe se ocenjuje da li resorna ministarstva imaju posebne jedinice za uključenost i pristup (2,6), da li su vlade imale svoje predstavnike na sastancima Međunarodnog nadzornog komiteta za Dekadu (2,7) i da li su ulagale u poverilački fond Dekade (2,8).

Tabela 5: Institucionalni aranžmani

RANG	ZEMLJA	SKOR	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7	2,8
1	Mađarska	3,13	3	3	4	2	2	3	4	4
2	Slovačka	2,94	3	4	3	3	0	3	4	4
3	Makedonija	2,88	3	3	1	3	4	1	4	4
4	Hrvatska	2,75	3	4	2	0	4	2	3	4
4	Češka Republika	2,75	3	2	2	1	3	3	4	4
6	Bugarska	2,63	1	2	2	3	3	2	4	4
6	Rumunija	2,63	3	2	2	3	0	3	4	4
8	Srbija	1,25	1	1	2	0	4	1	1	0
9	Crna Gora	0,50	1	1	0	0	0	1	1	0

U 2005. godini sve zemlje-učesnice Dekade postavile su nacionalne koordinate za Dekadu, često na ministarskom nivou, i taj položaj je u većini zemalja ostao popunjen bez ikakvih poremećaja otkako je Dekada proglašena. Izvesnih poremećaja bilo je samo u *Bugarskoj, Crnoj Gori i Srbiji*. Svakodnevna koordinacija je uglavnom poveravana višim vladinim funkcionerima koji su, po pravilu, na čelu kancelarija, a osoblje zaposleno u tim kancelarijama zaduženo je za sprovođenje Dekade i pitanja koja su s tim u vezi. Koordinacione kancelarije za sprovođenje Dekade stekle su značajno iskustvo tokom minulih godina i od suštinskog su značaja za sposobnost svojih zemalja da sprovedu Dekadu. Međutim, u nekim slučajevima među romskim aktivistima postoje izvesne nedoumice u pogledu stvarne moći koordinacionih organa za sprovođenje Dekade i sposobnosti tih organa da izazovu promene tako što će uticati na resorna ministarstva i podržavati ih u razvoju i finansiranju politike koja će omogućiti uključenje Roma. U isto vreme, zabeleženo je nekoliko slučajeva u kojima su resorna ministarstva odredila posebne jedinice koje u žiži pažnje imaju pitanja pristupa i uključenosti, a mogu prema svojim kapacitetima da kreiraju i sprovedu politiku; dosad su to uglavnom jedinice pri ministarstvima obrazovanja. Zvanični konsultativni organi u kojima se nalaze i predstavnici civilnog društva Roma najredovnije se sastaju u *Hrvatskoj, Makedoniji i Srbiji*, ali se njihov uticaj na kreiranje politike ministarstava razlikuje.

Primeri dobre prakse: U *Mađarskoj* i *Slovačkoj* postoje koordinacione kancelarije za sprovođenje Dekade koje imaju tesne veze sa resornim ministarstvima, dok je u *Makedoniji* uspostavljen proces uključivanja romskog civilnog društva.

Obrazovanje.

U prioritetnoj oblasti obrazovanja, DecadeWatch ocenjuje napredak tako što sagledava u kojoj su meri raspoloživi podaci o obrazovanju Roma (3,1), utvrđuje da li postoje mere za pružanje podrške pristupu romske dece predškolskom (3,2), osnovnom i srednjem (3,3) i tercijarnom obrazovanju (3,4), kao i da li postoje desegregacione mere (3,5).

Tabela 6: Obrazovanje

RANG	ZEMLJA	SKOR	3,1	3,2	3,3	3,4	3,5
1	Mađarska	3,80	3	4	4	4	4
2	Rumunija	2,40	2	1	3	4	2
3	Srbija	1,80	2	2	2	2	1
4	Bugarska	1,60	2	2	3	0	1
4	Slovačka	1,60	0	3	3	2	0
6	Hrvatska	1,40	1	1	3	2	0
7	Crna Gora	1,30	2	1	2	0	2
8	Češka Republika	1,00	0	2	3	0	0
9	Makedonija	0,80	1	2	1	0	0

Obrazovanje je oblast u kojoj su akcioni planovi za Dekadu najrazvijeniji i najubedljiviji, a takođe je i oblast u kojoj su vlade ostvarile najznačajniji napredak u praktičnom sprovođenju mera i politike usmerenih ka poboljšanju obrazovnih rezultata Roma. Za razliku od ostalih prioritetnih oblasti, u obrazovanju su mnoge zemlje prešle sa sporadičnih mera na izvestan stepen programa ili sektorske politike. Ova procena otkriva da je Fond za obrazovanje Roma odigrao ključnu ulogu u unapređenju razvoja politike i programa, kroz finansiranje ili kofinansiranja aktivnosti u mnogim zemljama. Neki oblici predškolskih programa postoje u svakoj zemlji, mahom u vidu besplatnog obezbeđivanja jednogodišnjeg pohađanja predškolskih ustanova, a to je ponekad i u vezi sa merama koje konkretno unapređuju pristup romske dece predškolskim programima i/ili ostalim programima vezanim za rano detinjstvo. U svim zemljama, samo u različitoj meri preduzimaju se koraci za unapređenje pristupa osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju, uključujući tu i pomoćnike nastavnika koji su posebno za ovo zaduženi. *Hrvatska*, *Mađarska*, *Rumunija* i *Slovačka* finansiraju ili kofinansiraju i programe stipendija za romske studente koji pohađaju visokoškolske ustanove. Međutim, i dalje u mnogim zemljama postoje eksplicitne ili implicitne prepreke za pristup Roma, i te prepreke će verovatno biti prevaziđene tek kada vlade pređu na integrisanje i na bolju koordinaciju mera, kao i kada budu uložile napore da u većoj meri i sistematičnije uključe Rome u kreiranje politike i pružanje usluga.

Postoje velike razlike u stepenu u kome su vlade priznale da postoji segregacija između romske i neromske dece u školi, kao i u stepenu u kome ustanovile mere ili politiku za rešavanje tog problema. Primer Mađarske može pokazati drugim zemljama-učesnicama Dekade kako je moguće otići korak dalje od pilot projekata koji su finansirani ili kofinansirani iz spoljnih izvora i preći na strateški razvoj vladine politike desegregacije.

Primeri dobre prakse: U *Mađarskoj* postoji sveobuhvatni i integrisani politički okvir za unapređenje pristupa Roma integrisanom obrazovanju.

U prioritetnoj oblasti zapošljavanja, DecadeWatch ocenjuje napredak tako što utvrđuje postoje li podaci o zaposlenosti ili nezaposlenosti Roma (4,1) i mere za unapređenje pristupa Roma programima obuke i prekvalifikacije (4,2), postoje li programi aktivnog zapošljavanja, što ne obuhvata javne radove (4,3) i postoje li programi za samozapošljavanje (4,4).

Zapošljavanje.

Tabela 7: Zapošljavanje

RANG	ZEMLJA	SKOR	4,1	4,2	4,3	4,4
1	Mađarska	3,00	1	4	4	3
2	Hrvatska	1,75	1	3	3	0
2	Srbija	1,75	2	2	0	3
2	Slovačka	1,75	0	2	2	3
5	Bugarska	1,25	2	2	1	0
5	Češka Republika	1,25	2	1	1	1
5	Rumunija	1,25	2	2	1	0
8	Makedonija	0,75	3	0	0	0
8	Crna Gora	0,75	2	1	0	0

Slika o merama za zapošljavanje i sektorskim politikama za zapošljavanje Roma znatno se razlikuje u zemljama učesnicama Dekade. *Mađarska* je najviše odmakla u razvoju sveobuhvatnog niza programa za unapređenje zapošljavanja za one koji su isključeni sa tržišta rada – sektorskih politika koje su dostupne Romima i koje su zapravo i kreirane za Rome. Druge zemlje finansiraju, na redovnoj ili neredovnoj osnovi, **pojedinačne mere, ali te mere često ne čine program ili integrisanu sektorsku politiku.** Čak i kada postoje institucije i konkretne mere, njihova mogućnost dopiranja do romskih zajednica često je i dalje ograničena. Među romskim aktivistima ima dosta skepticizma kada je reč o tome šta postojeći opšti programi zapošljavanja i obuke nude Romima kroz javne službe zapošljavanja. S obzirom na odsustvo adekvatnih podataka u mnogim zemljama, često je teško oceniti delotvornost programa koji nisu konkretno usmereni ka Romima. Programi samozapošljavanja postoje u *Mađarskoj*, *Srbiji* i *Slovačkoj*, dok se u mnogim zemljama mere za zapošljavanje Roma usredsređuju na aktivnosti u domenu javnih

radova. Budući da su javni radovi po pravilu privremene mere i da njihov cilj nije unapređenje stabilnog zapošljavanja, metodologija ocenjivanja DecadeWatch takve mere ne uzima u obzir.

Primeri dobre prakse: Programi zapošljavanja i obuke u *Mađarskoj*, programi samozapošljavanja u *Slovačkoj* i *Srbiji*, način prikupljanja podataka o zapošljavanju u *Makedoniji*.

Zdravstvena zaštita.

U prioritetnoj oblasti zdravstvene zaštite, DecadeWatch ocenjuje napredak tako što utvrđuje postoje li podaci o zdravlju Roma (5,1), postoje li mere za omogućavanje pristupa Roma zdravstvenoj zaštiti (5,2, npr., mehanizmi zdravstvene zaštite za neosigurana lica), postoje li specijalni zdravstveni programi za Rome (5,3, npr., programi koji omogućuju dostupnost informacija i programi za buđenje svesti o zdravstvenim potrebama, ili programi vakcinacije), kao i da li postoje posrednici za zdravstvenu zaštitu Roma (5,4).

Tabela 8: Zdravstvena zaštita

RANG	ZEMLJA	SKOR	5,1	5,2	5,3	5,4
1	Rumunija	2,75	3	1	3	4
2	Bugarska	1,50	2	2	1	1
3	Srbija	1,25	2	1	2	0
4	Slovačka	1,00	0	2	1	1
4	Mađarska	1,00	1	1	1	1
4	Crna Gora	1,00	1	1	2	0
7	Češka Republika	0,75	1	0	1	1
8	Hrvatska	0,50	1	0	1	0
8	Makedonija	0,50	0	1	1	0

Napredak u omogućavanju pristupa Roma kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti nije toliko kao u obrazovanju, a većina zemalja se oslanja na sporadične mere koje su kofinansirane spolja. Prednjači *Rumunija* zahvaljujući svom sistematskom širenju programa uključivanja posrednika za obezbeđivanje zdravstvene zaštite Roma. U nekim zemljama postoji besplatni pristup najelegantnijem paketu zdravstvene zaštite, čime su obuhvaćena i neosigurana lica. U slučaju Slovačke postoji pravna mogućnost da se unapredi pristup Roma zdravstvenom osiguranju, ali se u praksi nailazi na dokaze da nisu otklonjene sve barijere. To posebno važi u onim slučajevima kada Romi nemaju sve neophodne dokumente o državljanstvu i boravištu, što je naročito primetno u zemljama bivše Jugoslavije i među raseljenim i izbegličkim romskim stanovništvom. Programi kojima je cilj doseganje do romskih zajednica u praksi se često još uvek ne sprovode kao zvanični programi. Globalni fond za borbu protiv Side, tuberkuloze i malarije postaje važan instrument za unapređenje zdravlja Roma: kampanja vakcinisanja i prevencije često su vođene zahvaljujući onim programima Globalnog fonda koji imaju romsku komponentu.

Primeri dobre prakse: Sistematsko širenje programa obezbeđivanja zdravstvene zaštite Roma uz pomoć posrednika, kao i uzdizanja svesti o potrebi zdravstvene zaštite i dopiranja do romske zajednice u Rumuniji.

U prioritetnoj oblasti stanovanja DecadeWatch ocenjuje napredak tako što utvrđuje postoje li raspoloživi podaci o stanovanju Roma (6,1), o merama da se prevaziđe problem neregistrovanih ili divljih naselja (6,2), postoji li mogućnost pristupa komunalnim službama i uslugama (6,3), kao i da li postoji mogućnost pristupa kvalitetnim socijalnim stanovima (6,4).

Stanovanje.

Tabela 9: Stanovanje

RANG	ZEMLJA	SKOR	6,1	6,2	6,3	6,4
1	Mađarska	1,75	1	3	2	1
2	Hrvatska	1,50	2	2	1	1
3	Bugarska	1,25	2	1	1	1
3	Slovačka	1,25	2	0	3	0
5	Češka Republika	1,00	1	1	1	1
6	Rumunija	0,75	2	0	1	0
7	Makedonija	0,50	0	1	1	0
7	Crna Gora	0,50	1	0	0	1
7	Srbija	0,50	2	0	0	0

Zemlje učesnice u sprovođenju Dekade na veoma različite načine pristupaju poboljšanju stambenog položaja Roma. *Slovačka* je, na primer, uvela stambeni program koji sadrži u sebi opasnost od zadržavanja i produbljivanja segregacije, tako što se na osnovu njega, na primer, grade “kuće nižeg standarda” u postojećim već segregiranim naseljima. Nasuprot tome, *Mađarska* pokušava da pristupi izazovu koji predstavlja stambeni smeštaj Roma u jednom širem kontekstu, tako što stanovanje i poboljšanje infrastrukture vezuje za programe zapošljavanja Roma. *Hrvatska* je razvila sistematsko popisivanje i izradu planova postojećih romskih naselja i započela je legalizaciju. Sve zemlje sem Mađarske oslanjaju se na sporadične i/ili spolja kofinansirane mere. Divlja gradnja i nerešeni obrasci svojine, kao i odsustvo registracije boravka i dokumenata o državljanstvu zajedno čine ogromne prepreke na putu poboljšanja stambenog položaja Roma u većini zemalja. U Srbiji su, na primer, odabrane pojedinačne opštine preuzele ova pitanja u svoje ruke, dok centralne vlasti još uvek nisu našle rešenje za Rome bez dokumenata o državljanstvu i boravištu.

Primeri dobre prakse: *Mađarski* program stambene i socijalne integracije, sistematsko popisivanje i izrada planova postojećih naselja u *Hrvatskoj* i *Rumuniji*, *bugarski* akcioni plan u stambenoj izgradnji.

Antidiskriminaciono
zakonodavstvo.

DecadeWatch takođe ocenjuje postojanje antidiskriminacionog zakonodavstva u zemljama-učesnicama Dekade (7,1). Nije nimalo iznenađujuće što su **napori za poboljšanje postojećeg zakonodavstva i donošenje zakonskih propisa koji su kompatibilni sa antidiskriminacionim zakonodavstvom u EU najviše odmakli u onim zemljama koje su 2004. i 2007. primljene u EU.** Zemlje kandidati zaostaju za članicama EU. Takođe postoje velike razlike u razmerama u kojima je antidiskriminaciono zakonodavstvo korišćeno za dobrobit Roma, s tim što je većina takvih slučajeva zabeležena u oblasti pristupa zapošljavanju.

Tabela 10: Antidiskriminaciono zakonodavstvo

RANG	ZEMLJA	SKOR
1	Mađarska	4,00
2	Bugarska	3,50
2	Rumunija	3,50
4	Slovačka	2,00
5	Hrvatska	1,00
5	Češka Republika	1,00
5	Srbija	1,00
8	Makedonija	0,00
8	Crna Gora	0,00

Primeri dobre prakse: Antidiskriminacioni zakoni u *Mađarskoj, Bugarskoj i Rumuniji.*

Iz razloga obima, u ovom prvom tomu ocena DecadeWatch nisu ocenjivane vladine aktivnosti u oblasti rodne politike, kao ni konkretne aktivnosti vlada preduzete radi smanjenja siromaštva i mere sprovedene u drugim oblastima koje se preklapaju sa oblastima aktivnosti na sprovođenju Dekade; planirano je, međutim, da se to uradi u sledećem tomu ocena.

Rezimeji po zemljama

BUGARSKA

Izazov za Bugarsku: Iskoristiti dekadu kao političko sredstvo i čvrsto opredeljenje, kao i okvir za podnošenje izveštaja

Bugarska je dva puta privukla značajnu međunarodnu pažnju - kao domaćin skupa na kome je pokrenuta dekada Roma u februaru 2005. godine i onda kada je 2006. godine preuzela predsedavanje od Rumunije. Međutim, kao **instrument unutrašnje politike Dekada je i dalje nedovoljno iskorišćena u svim sektorskim ministarstvima**. Mada je poslednjih godina usvojen znatan broj mera za podsticanje uključivanja Roma, te mere često ne spadaju u okvir jednog sistematskog pristupa kakav je primere Dekadi. Izazov sa kojim se Bugarska suočava u sprovođenju Dekade ogleda se u tome da ona Dekadu treba da iskoristi kao sredstvo za razvoj integrisane politike i da Rome i njihove probleme uključi u glavne tokove javne politike, uključujući tu i sve što se može postići korišćenjem evropskih strukturalnih fondova.

Akcionni planovi

Bugarska je **razradila akcione planove za Dekadu ali te akcione planove subjekti političkog odlučivanja ne koriste u praksi kao čvrsto opredeljenje i okvir za podnošenje izveštaja** što bi sve moglo da posluži kao podrška programu socijalnog uključivanja u Bugarskoj. U relevantnima dokumentima Nacionalne strategije često se pominje Dekada, ali se pritom ne pominju detalji akcionog plana. U nedavno donetoj nacionalnoj strategiji obrazovanja nema ni pomena o akcionom planu Dekade. Bugarska takođe nije donela prioritetne akcione planove ni kratkoročne operativne planove, sem sveobuhvatnog programa stambene izgradnje u kome se pominje opredeljenje u vezi sa Dekadom.

Obrazovanje

Bugarska je počela da sprovodi čitav niz mera koje bi mogle pomoći da se poboljšaju obrazovni rezultati Roma, ali to još uvek ne čini sveobuhvatnu i integrisanu politiku. Ministarstvo prosvete osnovalo je Centar za obrazovnu integraciju, doduše uz izvesno kašnjenje, i to kašnjenje je dovelo do gubitka budžetskih sredstava za obrazovanje Roma. Mada se u interesu obrazovanja Roma mogu koristiti osnovni obrazovni programi, ponekad se takve mogućnosti izgube: na primer, školski autobusi koji su obezbeđeni preko nacionalnog programa Ministarstva obrazovanja nisu iskorišćeni za pomoć u desegregaciji. Bugarska ima obavezno jednogodišnje predškolsko obrazovanje, ali usmeni dokazi ukazuju na to da se to predškolsko obrazovanje često ne primenjuje za Rome, a ne postoje ni konkretne mere koje bi finansirala vlada i koje bi podsticale pristup Roma toj vrsti obrazovanja. U isto vreme, Ministarstvo rada je aktivno u unapređenju pristupa obrazovanju kroz podršku koju pruža obuci Roma-nastavničkih pomoćnika, preko programa za opismenjavanje odraslih i programa za besplatni doručak u školi. Dobijanje dečjeg dodatka vezano je za pohađanje škole, a odnedavno su pooštrene i mere kontrole i prinude u vezi sa pohađanjem nastave. Ne postoji vladina politika o desegregaciji a svi naponi koji se u tom pravcu ulažu i dalje su finansirani spolja i mahom su ogleadne prirode. Međutim, u nacionalnom izveštaju o strategijama socijalne zaštite i socijalne uključenosti za 2006. godinu u Bugarskoj pominje se obrazovna desegregacija kao cilj i određuju se konkretni rezultati koje treba postići u 2008. godini. Zasad ne postoje ni vladini programi čiji bi cilj bio unapređenje pristupa Roma visokom obrazovanju.

Zapošljavanje

Tokom protekle dve godine ministarstvo rada je **sprovело čitav niz programa za zapošljavanje koji obuhvataju Rome, iako ti programi nisu morali nužno biti namenjeni isključivo Romima**. Postoje konkretni pilot programi koje je finansirao PHARE EU, a veći osnovni programi i dalje su finansirani iz državnog budžeta.

Primetan izuzetak u odnosu na te osnovne programe jeste program ciljane pismenosti za Rome koji je počeo da se sprovodi 2006. godine. Međutim, sve te aktivnosti tek treba da se uklope u jednu koherentnu politiku koja će biti primerena konkretnom položaju romske zajednice.

Dosad se pristup Bugarske pitanju zdravlja Roma mahom sastojao od sporadičnih mera, iako je moguće da su nedavne važne političke promene pozitivno uticale na zdravlje Roma. Na osnovu rezultata studije koju je 2003. godine finansirao PHARE EU, Ministarstvo zdravlja je razradilo 15 pilot programa čiji je cilj obuka zdravstvenih radnika koji rade sa Romima i ustanovljenje nezvaničnih romskih posrednika koji će moći da olakšaju komunikaciju između romske zajednice i ustanove zdravstvene zaštite. Uz podršku Instituta otvoreno društvo, poslednjih godina je obučeno 87 zdravstvenih posrednika, iako oni još uvek nisu uklobljeni u sistem zdravstvene zaštite u Bugarskoj. Očekuje se da će 2007. godine bar 60 tih obučanih posrednika biti stalno zaposleno u lokalnim opštinama zahvaljujući subvencijama koje će obezbediti ministarstvo finansija. Sem toga, Ministarstvo rada je 2005. godine otvorilo budžetski razdeo za finansiranje zdravstvenih troškova pojedinaca koji su socijalno marginalizovani i nemaju zdravstveno osiguranje. Pristup tim finansijskim sredstvima ograničen je na lica koja nisu osigurana i koja se podvrgavaju vrlo strogom testu utvrđivanja prihoda. Ministarstvo zdravlja je takođe pokrenulo čitav niz nacionalnih programa namenjenih grupama u posebno lošem položaju, kao što su Romi; među tim programima nalazi se i program sprečavanja infekcije virusom HIV i kontrole side, čiji je finansijer Globalni fond za borbu protiv side, malarije i tuberkuloze.

Bugarska vlada je 2006. godine usvojila nacionalni program za Rome što je rezultat zajedničkih napora stručnjaka iz različitih ministarstava i agencija s jedne, i civilnog društva, s druge strane. Taj program ima isti obuhvat kao i Dekada Roma i predviđa investiranje u razvoj infrastrukture u oblastima u kojima žive Romi, iznalaženje alternativnih lokacija za neka naselja, izgradnju stanova namenjenih licima sa niskim prihodima iz državnog budžeta i promenu prostornog plana oblasti u kojima Romi žive u uslovima segregacije. Program predviđa jasne mere, indikatore i budžetske linije kao i solidna finansijska izdvajanja iz državnog budžeta. Država treba da finansira 40 procenata tog programa. Međutim, dosad ima vrlo malo dokaza o tome da je program počeo da se primenjuje i da su iz budžeta stvarno izdvojena neka sredstva.

Bugarska je 2003. godine usvojila sveobuhvatni antidiskriminacioni zakon na osnovu direktiva EU u toj oblasti. Tim zakonom se nudi široka zaštita od diskriminacije po čitavom nizu osnova, i omogućuje se žrtvama da se obrate kako redovnom sudu, tako i posebnom telu za ravnopravnost koje je osnovano pod nazivom Antidiskriminaciona komisija, radi pravnog zadovoljenja. Antidiskriminaciona komisija, koja je osnovana 2005. godine, tek treba da počne da radi kao delotvorno telo za uspostavljanje i zaštitu jednakosti.

Sveobuhvatni bugarski antidiskriminacioni zakon koji je potpuno usklađen sa zakonodavstvom EU i mere za podsticanje pristupa opštem osnovnom obrazovanju.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

HRVATSKA

Izazov za Hrvatsku:
Postojeće sporadične mere treba
dalje razraditi i pretvoriti ih u
sistematsku politiku socijalnog
uključivanja Roma

Iako Hrvatska ima samo malu romsku manjinu, ona **pepoznaje Dekadu kao sredstvo za podsticanje uključenosti Roma**. Vlasti su uvele čitav niz mera, prvenstveno na planu obrazovanja. Te mere su često sporadične po svojoj prirodi – čime se objašnjava relativno niži skor Hrvatske u poređenju sa ostalim zemljama Centralne Evrope - a sledeći korak jeste integrisanje svih tih mera u jednu sistematskiju i čvršće povezanu i strukturisanu politiku. Hrvatska ima institucionalni i politički kapacitet, kao i finansijska sredstva neophodna za pretvaranje sporadičnih mera u sistematska rešenja, zahvaljujući čemu će biti moguće napraviti veliki skok ka delotvornoj uključenosti Roma.

Akcioni planovi

Vlada je odobrila akcione planove za Dekadu u sve četiri prioritetne oblasti. Pošto su prilično ograničeni po svom opsegu, **akcioni planovi obavljaju funkciju smernica za sprovođenje i izveštavanje**, pre svega kada je reč o Hrvatskom uredu za zapošljavanje, koji izveštava o nekim akcijama preduzetim u okviru akcionog plana za Dekadu. Vlasti su usvojile godišnji plan sa prioritnim merama za 2005. godinu, ali je taj plan, u suštini, jedva nešto malo više od puke kopije dugoročnog plana. Ukupno uzev, vlada još nije javno izvestila o Dekadi, iako se očekuje da će jedan sveobuhvatni izveštaj biti objavljen krajem 2007. godine.

Obrazovanje

Hrvatska ima široki spektar mera čiji je cilj da se romskoj deci obezbedi pristup kvalitetnom obrazovanju, ali to još uvek nije integrisana politika. Tako, na primer, Hrvatska ima besplatni program pripreme za školu od oko 250 sati što je deo sistema predškolskog obrazovanja; u okviru tih sati obezbeđen je jedan topli obrok svakog dana i, donekle, prevoz. Međutim, samo relativno mali broj romske dece pohađa tu nastavu, a ona je i inače znatno kraća od sličnih programa u drugim zemljama, koji po pravilu traju godinu dana. Pored toga, postoje neke manjinske romske predškolske ustanove koje dobijaju sredstva od vlade, od Fonda za obrazovanje Roma i Instituta otvoreno društvo. Mada ne postoji detaljno razrađena strategija za sprečavanje prekida pohađanja škole, vlada je najavila program besplatnih udžbenika za svu decu u osnovnom obrazovanju počev od školske 2006/2007. godine. Takođe se finansira prevoz do škole. Pored toga, Ministarstvo prosvete finansira romske pomoćnike nastavnika, iako za njihov rad ne postoji ni zakonski okvir, niti su organizovani posebni kursevi, te su oni stoga zaposleni samo na određeno vreme, po ugovoru na godinu dana. Mere afirmativne akcije u srednjim školama obuhvataju preferencijalno bodovanje po prijemu u školu i intenzivniju profesionalnu orijentaciju za Rome. Međutim, hrvatske vlasti tek treba da stupe u akciju kako bi se stvarno prevazišla segregacija u obrazovanju, koja je konstatovana u izvesnom broju slučajeva. Konačno, Ministarstvo prosvete obezbeđuje stipendije za Rome, kao i besplatni smeštaj u domovima u srednjem i višem, odnosno visokom obrazovanju.

Zapošljavanje

Ključni elementi hrvatskog Akcionog plana za Dekadu Roma prevedeni su u koherentne i dobro razrađene mere, koje obuhvataju aktivnosti na planu profesionalnog i stručnog usavršavanja, subvencionisanog zapošljavanja i kratkoročnih javnih radova. Hrvatski ured za zapošljavanje redovno izveštava o broju korisnika tih mera. Međutim, mada je u početku bilo planirano da broj korisnika tih mera bude veoma mali, broj lica koja su ih stvarno koristila u praksi bio je još i manji, što ukazuje na

probleme sa dostupnošću sa kojima se Romi suočavaju. Postoji složeni niz redovnih aktivnosti službi za zapošljavanje koje su očigledno otvorene i za Rome, ali nije sasvim jasno da li su napravljena neka specifična prilagođavanja u samom načinu pružanja te usluge i informisanju romske zajednice u njoj, kako bi te aktivnosti koje inače spadaju u osnovne bile dostupne i Romima.

Hrvatska nema sistematsku politiku za hvatanje u koštac sa izazovom poboljšanja zdravstvenog stanja romskog stanovništva, posebno onih Roma koji žive u zgusnutim montažnim naseljima. Ako takvih aktivnosti uopšte i ima, one se zadržavaju na nivou sporadičnih mera. Tako, na primer, ne postoji politika za unapređenje i podsticanje pristupa zdravstvenoj zaštiti namenjena licima koja nemaju socijalno i zdravstveno osiguranje. Većina aktivnosti koja se preduzima na planu poboljšanja zdravstvenog stanja Roma do dana današnjeg sastoji se samo od lokalno organizovanih istraživanja i studija, kao i informativnih kampanja u određenim lokalitetima. U nekim oblastima gde romskog stanovništva ima više, kao i u romskim naseljima, ulagani su napor na planu vakcinacije. Još uvek nije uveden sistem zdravstvenih posrednika.

Hrvatske vlasti su ostvarile primetni napredak u vezi sa legalizacijom naselja. Prema podacima Ureda za nacionalne manjine, legalizovano je devet od trinaest naselja u Međimurskoj županiji. Sem toga, ukupno je 12 županija (od 14 koliko je bilo dužno to da učini) izradilo planove za poboljšanje životnih uslova u romskim zajednicama, što obuhvata izradu prostornih planova postojećeg stanja, detaljne finansijske procene i utvrđivanje potencijalnih izvora finansiranja. Ministarstvo za zaštitu životne sredine bilo je kofinansirer planova razvoja romskih naselja. Neke mere za poboljšanje stambene situacije Roma već su sprovedene: tako je, na primer, sproveden program koji je kofinansirao PHARE EU i kojim je 2005. i 2006. godine upravljala vlada; osnovna namena tog programa bilo je ulaganje u infrastrukturnu rekonstrukciju naselja u Međimurskoj županiji. Ne postoje mere socijalnog stanovanja za Rome.

Amandmani na hrvatski Zakon o radu, koji su uvedeni 2004. godine, obuhvatili su neke mere zaštite od diskriminacije koje su potpuno u skladu sa standardima Evropske unije o zapošljavanju, ali **u Hrvatskoj tek treba da bude donet sveobuhvatni antidiskriminacioni zakon koji će štititi od rasne diskriminacije u svim sektorskim oblastima.** Antidiskriminaciona strategija je od 2004. godine u izradi ali, u trenutku dok pišemo ovaj izveštaj, vlada još nije usvojila taj dokument.

Sistematska izrada prostornih planova postojećeg stanja u romskim naseljima u 12 županija i legalizacija naselja u Međimurskoj županiji.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

ČEŠKA REPUBLIKA

Izazov za Češku Republiku:
Razviti mere koje su zasad
sporadične u sistematsku
politiku uključivanja Roma

Češka Republika je stvorila usavršeni strateški okvir za uključenost Roma kroz akcijske planove za Dekadu i druge dokumente. Češka vlada je izradila godišnje akcijske planove u kojima su precizirane mere za uključivanje Roma i već je izveštavala o sprovođenju tih planova. Međutim, njeni relativno slabi rezultati u poređenju sa drugim zemljama mogu se objasniti činjenicom da Češka Republika nije iskoristila svoje mehanizme za sistematske akcije. Uz neke izuzetke na planu obrazovanja, sve vladine akcije su dosad ograničene na sporadične mere. Sledeći korak češke vlade treba da bude **razrada postojećih sporadičnih mera i njihovo unapređenje u sistematsku politiku uključivanja Roma u četiri prioritetne oblasti**, uključujući tu i korišćenje evropskih strukturalnih fondova koji su već bili od velike koristi za sprovođenje mera za uključivanje Roma.

Akcioni planovi

Češki Akcioni plan za Dekadu temelji se na ranijem vladinom Konceptu za integrisanje Roma u Češku Republiku iz 2000. godine. Tu je pobrojan čitav niz opštih pravaca za preduzimanje akcija, a potom i spisak detaljnijih oblasti aktivnosti. Za većinu navedenih akcija pobrojani su i jasni, konkretni rokovi. **Većina konkretnih rokova utvrđenih u Akcionom planu za Dekadu deluje realno, budući da se oni zasnivaju na hronološkim procenama onih vladinih aktivnosti koje su već u toku.** Međutim, u većini slučajeva, formulacije koje se odnose na aktivnosti koje treba da se preduzmu u okviru Akcionog plana za Dekadu, kao i one koje se odnose na poveravanje i preuzimanje odgovornosti, prilično su maglovite, što ostavlja veliki prostor za neaktivnost centralnih, regionalnih i lokalnih vlasti.

Obrazovanje

Češke vlasti se i dalje umnogome **oslanjaju na sporadične, spolja kofinansirane mere za unapređenje obrazovanja Roma, ali su istovremeno počele da sprovedu i mere koje čine jednu sistematskiju politiku.** Tako, na primer, postoje programi za sprečavanje prestanka pohađanja škole i podršku đacima koji se nalaze u lošem položaju u školi, kao što postoje i mere za podršku integrisanju studenata-pripadnika manjina u osnovne tokove obrazovanja. Sem toga, u Češkoj Republici su romski pomoćnici nastavnika već odavno institucionalizovani. U isto vreme, mere za unapređenje pristupa Roma višem i visokom obrazovanju i dalje su ograničene na spoljno finansiranje ili finansiranje u kome učestvuju nevladine organizacije. Međutim, iako se trenutno pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu razmatra jedan predmet u kome je podnosilac predstavke ukazao na diskriminaciju i segregaciju u obrazovnom sistemu u Češkoj Republici, češka vlada tek treba da prizna kolike su dimenzije segregacije Roma u nacionalnom obrazovnom sistemu.

Zapošljavanje

Romi su uvršteni u mnoge posebno osetljive grupe kojima je namenjena široka sektorska politika, a postoje i neki programi posebno za Rome koji su podržani preko lokalnih nevladinih organizacija iz državnog budžeta ili iz Evropskog socijalnog fonda. **Umesto da obeća da će češka vlada u okviru Dekade koncipirati sveobuhvatnu politiku za zapošljavanje Roma, Akcioni plan za Dekadu predviđa da će se vlada pozabaviti situacijom Roma na planu zapošljavanja tako što će podržati one nevladine organizacije koje u toj oblasti razvijaju ciljne programe.** Iako je većina Roma registrovana na birou za nezaposlene radi dobijanja pomoći za nezaposlene i drugih vidova socijalnih davanja, u praksi samo malobrojni Romi pohađaju kurseve za obuku nezaposlenih i sticanje kvalifikacije. Pokazalo se da su uspešniji i Romima bliži programi za aktivno zapošljavanje koje finansiraju vlada ili donatori; reč je o programima koje su kreirale nevladine organizacije i kojima se upravlja na lokalnom nivou. Ukupno uzev, postoji malo drugih mogućnosti za zapošljavanje Roma, ako se izuzme kratkoročna zaposlenost

na projektima javnih radova. Mikrofinansiranje i krediti namenjeni maloj privredi u praksi nisu na raspolaganju Romima, budući da najčešće zahtevaju kolateralno jemstvo koje siromašni Romi ne mogu da ponude.

Češka zdravstvena agenda u okviru Dekade usredsređuje se prevashodno na razvoj sistema romskih zdravstvenih posrednika. Ministarstvo zdravlja je finansiralo pilot-projekat sa zdravstvenim posrednicima koji je realizovan preko nevladinih organizacija; na taj način je formiran modul obuke i obučeno je 18 zdravstvenih posrednika. Projekat se završava u maju 2007. godine, ali su dve lokalne samouprave i jedna opština izrazile zainteresovanost za to da zdravstveni posrednici ostanu zaposleni kod njih sve do kraja 2007. godine. Ne postoji nijedan vladin program na osnovu koga bi bila obezbeđena zdravstvena zaštita za neosigurana lica iako, shodno češkom sistemu zdravstvene zaštite, sva lica koja su zaposlena, ili pak ona koja su registrovana na birou za zapošljavanje, kao i deca mlađa od 18 godina i majke dece do 6 godina starosti, imaju plaćeno zdravstveno osiguranje. NVO procenjuju da je broj ljudi koji uopšte nisu obuhvaćeni nikakvih zdravstvenim osiguranjem veoma mali. Slično tome, ne postoje aktivnosti za informisanje javnosti koje bi finansirala vlada, niti postoje kampanje za vakcinaciju ili zdravstvenu edukaciju u romskim zajednicama. Neke nevladine organizacije na lokalnom nivou organizuju takve kampanje malog opsega, kao što to čine i već pomenuti zdravstveni posrednici, ali ti sporadični naponi ni izdaleka ne zadovoljavaju potrebe Roma širom Češke Republike.

Posle mnogo negativnog publiciteta koji je izazvala getoizacija Roma u Češkoj Republici, vlada je priznala da postoji potreba za sveobuhvatnim pristupom problemu stanovanja i obavezala se da će do 2008. godine doneti integrisani koncept socijalnog stanovanja. U ovom trenutku, socijalno stanovanje je obično omogućeno samo pod uslovom da su podnosioci zahteva za takvo rešenje zaposleni i da nemaju dugova, što znači da je većina Roma praktično isključena iz mogućnosti da učestvuje u takvim programima socijalnog stanovanja. Trenutno Ministarstvo za regionalni razvoj finansira program izgradnje subvencionih stanova, o kojima se ponekad govori kao o "običnim, svedenim stanovima" što se odnosi na jeftine završne radove i siromašan izbor onoga što se nudi njihovim stanarima, ali nije jasno koliko je takvih stanova zapravo u praksi dato Romima. U vladinim izveštajima o dosadašnjem napretku u okviru Dekade priznaje se da taj problem postoji, kao što se priznaje da postoje i mnoge druge mere u vezi sa stambenom izgradnjom i sektorskom politikom koje nemaju odgovarajuće mehanizme za nadzor nad sprovođenjem kako bi se mogao utvrditi njihov stvarni uticaj na Rome. Trenutno se preduzimaju samo sporadične mere u oblasti pristupa komunalnim uslugama ili u pogledu prevazilaženja statusa neregistrovanih objekata ili divljih naselja.

U češki unutrašnji pravni poredak inkorporirane su neke antidiskriminacione odredbe koje se odnose na zapošljavanje, ali još uvek nije preuzeta Direktiva o rasama Evropskog saveta Evropske unije, koja nudi mehanizme zaštite od rasne diskriminacije na planu zapošljavanja, obrazovanja, stanovanja i dostupnosti javnih usluga. Češki senat je odbacio jedan predlog sveobuhvatnog antidiskriminacionog zakona, uprkos činjenici da su i domaće organizacije i međunarodne grupe neprestano pozivale na brzo preuzimanje mehanizama zaštite od diskriminacije kakve koristi Evropska unija.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

Vladini godišnji planovi prioriteta, uključujući i budžetska izdvajanja i opredeljivanja i redovno sistematsko podnošenje izveštaja o sprovođenju tih planova.

MAĐARSKA

Izazov za Mađarsku: Obezbediti da sveobuhvatne sektorske politike čiji je cilj uključenje Roma profunkcionišu u praksi

Pošto je predsedavala Dekadom u onom ključnom periodu koji je neposredno prethodio proglašenju Dekade Roma 2005. godine, **mađarska vlada je izuzetno mnogo učinila da Dekada postane stvarnost.** Danas se Mađarska takođe ističe među ostalim zemljama Dekade kao država koja je najviše napredovala u aktiviranju programa i politike za unapređenje uključenja Roma u većini prioriternih oblasti. To je najprimetnije u obrazovanju gde postoji mnoštvo različitih sredstava i programa za unapređenje obrazovnog integrisanja. Međutim, postoji mnoštvo usmenih dokaza da ti programi tek treba da počnu stvarno da deluju u javnosti. Prema tome, izazov sa kojim se Mađarska suočava odnosi se na dalje usavršavanje i razvoj sektorske politike koja ima za cilj osiguranje uključenosti Roma. To podrazumeva trajne i sistematske napore da se dopre do javnosti i da se promeni način razmišljanja, kao i da se ubede i obuče lokalni rukovodioci i svi koji rade u sektoru socijalnih usluga. Sem toga, Mađarska treba da obezbedi da njen zdravstveni sistem, koji trenutno prolazi kroz fazu velike reforme, funkcioniše i za socijalno isključene Rome, na primer preko Roma-zdravstvenih posrednika.

Akcioni planovi

Ukupni skor Mađarske snižen je zbog činjenice da tokom prve dve godine Dekade ta zemlja nije donela dugoročnu strategiju za Dekadu Roma. Međutim, ona je pokrenula mnoštvo sektorskih politika i programa koji su direktno povezani sa nacrtom Akcionog plana Dekade Roma. Nacrt dugoročnog Akcionog plana Dekade i dvogodišnji prioritetni operativni plan nalaze se u fazi izrade još otkako je Dekada proglašena, i ti planovi su obilato konsultovani, i to ne samo na centralnom, nego i na lokalnom nivou. U međuvremenu Vlada se u svojim akcijama rukovodila Programom za unapređenje socijalne uključenosti Roma koji je usvojen 2004. godine. Vlada još nije javno i sistematski počela da podnosi izveštaje o tome koliki je napredak postignut u Mađarskoj otkako je Dekada proglašena.

Obrazovanje

Mada je stopa neobuhvaćenosti školskim upisom i napuštanja školovanja pre dobijanja svedočanstva završnog razreda među Romima u Mađarskoj, po svemu sudeći, niža nego u drugim zemljama-učesnicama Dekade, poslednjih godina mnogi nezavisni izveštaji ukazuju na mnoštvo drugih problema sa kojima se Romi suočavaju kada je reč o obrazovnom sistemu; u ovom slučaju najuočljiviji među tim problemima su različiti vidovi segregacije. **Osnovni cilj reforme mađarskog obrazovnog sistema od 2002. godine sastojao se u doslednom uklanjanju segregacije u školama koje spadaju u osnovni obrazovni tok.** Inkluzivno obrazovanje se sistematski podržava kroz razvoj vladinih programa integracije i usvajanje i sprovođenje antidiskriminacionog zakonodavstva kojim se izričito zabranjuje segregacija. Predškolsko obrazovanje u Mađarskoj na raspolaganju je deci od trenutka kad napune tri godine i obavezno je za decu godinu dana pred polazak u školu. Za javne predškolske ustanove ništa se ne plaća, a deca čije su porodice primaoci redovnih socijalnih davanja imaju pravo na besplatne obroke. Predškolske ustanove ne mogu da odbiju da upišu decu koja se nalaze u teškom socijalnom položaju, uključujući tu i Rome, od trenutka kada navršše tri godine. Međutim, u praksi se ova odredba retko sprovodi, budući da u mnogim oblastima nema dovoljno predškolskih ustanova. Mađarska takođe ima programe za unapređenje pristupa osnovnom, srednjem i višem, odnosno visokom obrazovanju za Rome.

Zapošljavanje

Mađarska ima mnoštvo programa za zapošljavanje i stručno usavršavanje u centrima za rad, uključujući tu i programe za one koji su "isključeni" iz radne snage. **Većina tih programa je dostupna Romima – zapravo, većina je za njih i koncipirana – mada**

vladini funkcioneri često ne smeju to izričito da kažu zbog proklamovane politike jednakih mogućnosti. Nema zvaničnih podataka o tome kakvo dejstvo ta politika ima na Rome u praksi, ali usmeni dokazi ukazuju na to da se Romi zaista nalaze među najčešćim korisnicima mnogih među ovim programima.

Zdravstvena zaštita je slaba tačka programa uključenja Roma u Mađarskoj. Nacrt akcionog plana za Dekadu ne predviđa nijednu meru za proširenje zdravstvene zaštite na one koji nemaju pristupa zdravstvenom osiguranju. Zdravstveno osiguranje u Mađarskoj trenutno je povezano sa zapošljavanjem ili sa prijavom na birou rada, odnosno u zavodu za nezaposlene. Sem toga, zdravstveno osiguranje zavisi od prijave boravka, što u praksi znači da već dugo nezaposleni Romi, koji žive u bespravnim građevinskim objektima, ili su beskućnici, nemaju pristupa nacionalnom sistemu zdravstvene zaštite. S druge strane, Ministarstvo zdravlja finansira koordinisane kampanje za unapređenje zdravstvenog obrazovanja, povišenje svesti o pojedinim zdravstvenim pitanjima i informativne kampanje. Neki pilot programi obaveštavanja javnosti već su organizovani u saradnji sa centralnim glasilima i sa romskim medijima. Program obuke za zdravstvene posrednike u Mađarskoj počeo je pre pet godina, tako da u nekim okruzima već rade ljudi koji su završili te kurseve. Međutim, posrednici ne dobijaju stalni posao odmah po završetku programa obuke, i od tada na nacionalnom nivou nisu sprovedeni nikakvi programi za zdravstvene posrednike na nacionalnom nivou. Nacrt Akcionog plana za Dekadu koji je predstavila mađarska vlada sadrži spisak ciljeva na kome se pominje obuka romskih zdravstvenih posrednika, ali nisu navedeni nikakvi detalji o tome kako će ta politika biti koncipirana i kako će biti primenjivana.

Vlada je pokrenula sveobuhvatni program, **pilot program stambene izgradnje i socijalnog stanovanja, koji ima za cilj da podrži integraciju Roma tako što će se poboljšati njihova stambena situacija u celoj zemlji.** Program se ne bavi samo pitanjima koja striktno spadaju u domen stanovanja, kao što je razjašnjenje imovinskih prava, poboljšanje infrastrukture i mogućnost pristupa javnoj komunalnoj mreži, već i drugim pitanjima kao što su zapošljavanje i javno zdravlje. Da bi se pomoglo u rešavanju tih pitanja, u programu su angažovani lokalni biro i za zapošljavanje i zdravstvene ustanove i to u statusu partnera. Mada su ambiciozne razmere tog programa i njegov integrisani pristup ograničili njegov domet na relativno mali broj lokacija još na samom početku, očekuje se da će on rasti tokom narednih godina. Ostale mere mađarske vlade za poboljšanje stambene situacije Roma obuhvataju program za legalizaciju divljih naselja koji je pokrenut 2006. godine. S druge strane, socijalno stanovanje nije deo strategije koja je nastala na centralnom nivou, već je prepušteno opštinama.

Mađarsko antidiskriminaciono pravo pruža snažnu zaštitu, posebno kroz Zakon o jednakom postupanju prema svima i Zakon o obrazovanju, kao i kroz neke nedavno usvojene izmene i dopune građanskog zakonika. Organ nadležan za jednakost u postupanju preuzeo je aktivnu ulogu u sprečavanju diskriminacije, dok sudovi ne samo da dosledno sankcionišu sva kršenja tog zakona, već to čine i na strateški način. Ipak, još uvek se dešava da sve te zaštitne mere često nisu dovoljne da obeshrabre potencijalne poslodavce, a Romi koji traže posao obično isuviše malo znaju o zaštitnim mehanizmima koji im stoje na raspolaganju.

Dalekosežni i integrisani politički okvir koji je vlada uspostavila za unapređenje pristupa Roma integrisanom obrazovanju. Kreiranje sveobuhvatnih integrisanih programa za poboljšanje životnih uslova Roma u segregiranim naseljima.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

MAKEDONIJA

Izazov za Makedoniju:
Prevesti vladina opredeljenja u
konkretne vladine akcije

Mada je vlada i dalje čvrsto opredeljena za Dekadu Roma, iz razrađenih institucionalnih aranžmana koje je Makedonija napravila za Dekadu i domašaja tih programa na opštinskom nivou jasno je da to opredeljenje i obećanje tek treba prevesti u ravan sistematske vladine akcije. Niži skor koji je Makedonija zabeležila u odnosu na svoje partnere direktno proističe iz ograničenog stvarnog učešća vlade i ograničenog korišćenja budžetskih resursa za mere i programe uključenja Roma. Međutim, Makedonija postiže dobar rezultat u poređenju sa ostalim zemljama kada se uporede institucionalne strukture aktivirane otkako je Dekada proglašena. Potrebno je da Vlada obnovi napore koje ulaže u dalju izgradnju već uspostavljenih i iskusnih koordinacionih struktura i da ubedi sva ministarstva da dosledno treba da ulažu resurse i stručnost u program uključenja Roma, a manje da se oslanjaju na napore koje finansira inostranstvo ili koje finansiraju donatori.

Akcionni planovi

Makedonija ima akcione planove za sve prioritete oblasti Dekade, ali postoje neke slabosti u pogledu sadržaja, kao i u pogledu ciljeva i indikatora za nadzor nad sprovođenjem. Međutim, glavni prioritet makedonske vlade je napredak u primeni tih programa, tako da je tokom njihovog sprovođenja moguće izvršiti sva potrebna prilagođavanja, a još bolje je da se to učini kroz odobravanje detaljnijih operativnih planova uz finansijsku podršku. Koordinaciono telo za Dekadu koje predvodi Kancelarija za koordinaciju Dekade pri Ministarstvu za rad i socijalnu politiku i koje uključuje predstavnike romskog civilnog društva, sprovelo je ogledni proces izrade prioriteta operativnih planova za Dekadu 2005. godine; međutim, ti planovi dosad nisu sprovedeni u delo.

Obrazovanje

Obrazovanje je prioritarna oblast Dekade u kojoj se ponajviše odmaklo u sprovođenju, iako su svi ti napori snažno finansirani spolja. Mada Ministarstvo za rad i socijalnu politiku obezbeđuje jedan deo finansijskih sredstava, većina aktivnosti se oslanja na kofinansiranje Romskog edukativnog fonda i drugih donatora. Neke opšte političke smernice u skladu su sa akcionim planovima, na primer, uvođenje obavezne pripreme godine za osnovnu školu, što je mera koja se primenjuje od 2006. godine. Ove 2007. godine vlasti su uvele mere za unapređenje pristupa romske dece predškolskom obrazovanju, iako je to ponovo učinjeno uz podršku Romskog edukativnog fonda. Postoje neki vidovi podrške koje mogu da koriste romski polaznici srednjih škola kroz zajednički program stipendija Ministarstva obrazovanja i Fondacije Instituta otvoreno društvo_Makedonije, uz podršku Romskog edukativnog fonda. Međutim, to još uvek nije praćeno ostalim merama koje bi sistematski podsticale upis u škole, kao što je subvencionisani prevoz, besplatan školski obrok, Romi kao pomoćnici nastavnika ili kao školski posrednici.

Zapošljavanje

Makedonija je već godinama pogođena visokom stopom nezaposlenosti koja zahvata sve društvene grupe, tako da je postizanje napretka u unapređenju zapošljavanja Roma zaista značajan izazov. U načelu gledano, Makedonija ima sve komponente neophodne za unapređenje pristupa Roma zapošljavanju. Ona ima relativno dobar metod prikupljanja podataka pri Državnom statističkom zavodu. Mada postoje neki programi za zapošljavanje koji su namenjeni opštoj populaciji, još nisu razrađene konkretne mere koje bi ohrabrine Rome da u takvim programima učestvuju. Međutim, postoje modeli na kojima je moguće dalje graditi: tako, na primer, orga-

nizacija za mikrofinansiranje, koju finansiraju Institut otvoreno društvo i Razvojna banka Saveta Evrope, organizuje obuku i daje zajmove Romima preduzetnicima. Iako vlada dosad nije pokrenula nijedan sličan program, očekuje se da Ministarstvo rada razradi shemu mikrokredita i samozapošljavanja tokom 2007. godine.

Zdravstvena zaštita je najslabija tačka u sprovođenju Dekade u Makedoniji, i odeljak Akcionog plana Dekade koji se odnosi na zdravstvo daleko je najslabije razvijeni deo tog dokumenta. Ukupni problemi makedonskog sistema zdravstvene zaštite, u smislu kvaliteta usluga i mogućnosti pristupa, uticali su na sprovođenje Dekade. **Ne postoje vladini programi koji bi bili konkretno usmereni ka zdravlju Roma, ali su Romi upoznati sa nekima od osnovnih programa koje je razvilo Ministarstvo zdravlja, i oni koriste te programe,** uključujući tu, na primer, programe koje finansira Globalni fond za borbu protiv side, tuberkuloze i malarije. Kampanje vakcinacija su takođe obuhvatile romske zajednice i, po svemu sudeći, one su veoma efikasne. U Makedoniji ne postoje zdravstveni posrednici. Međutim, daleko najveća prepreka sa kojom se Romi suočavaju odnosi se na prijavljivanje za zdravstvenu zaštitu, zbog toga što nemaju ili su izgubili status stalno nastanjenog lica, ili su izgubili posao.

Ako se izuzmu sporadične akcije koje se preduzimaju radi unapređenja pristupa komunalnoj infrastrukturi i socijalnom stanovanju, koje uglavnom finansiraju spoljni donatori a ne vlada, oblast romskog stanovanja je i dalje veoma nerazvijena. Sem toga, uprkos obavezama koje je Makedonija preuzela u okviru Dekade, i dalje ima slučajeva da Romi bivaju isterani iz mesta u kojima žive. Međutim, omedavno su preduzeti koraci koji ukazuju na moguće širenje vladinih aktivnosti u oblasti stanovanja. Vlada je nedavno pokrenula izradu strateških i pravnih dokumenata u domenu stanovanja, uključujući tu i dokumente koji bi se odnosili na legalizaciju divlje gradnje, što može biti iskorišćeno za podsticanje poboljšanja stambene situacije Roma. Sem toga, vlasti su pokrenule rad na izradi urbanističkih planova nekih romskih naselja. Ministarstvo saobraćaja je stavilo do znanja da će podržati izgradnju socijalnih stanova čiji će korisnici, između ostalih, biti i Romi, kao i da će finansirati izgradnju sistema kanalizacije u opštini Šuto Orizari u kojoj uglavnom žive Romi.

Makedonija je nedavno izradila Nacrt antidiskriminacionog zakona, ali se on usredsređuje samo na diskriminaciju po osnovu roda i po osnovu invaliditeta; u trenutku izrade ovog izveštaja taj zakonski predlog još nije bio usvojen.

Operativni plan za Dekadu Roma iz 2005. godine koji je sačinio organ za koordinaciju Dekade uz učešće romskih organizacija civilnog društva i mreže za obaveštavanje javnosti na nivou opština.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

CRNA GORA

Izazov za Crnu Goru:
Prihvatiti Dekadu kao
politički okvir

Iako se Dekadi priključila zajedno sa svim ostalim učesnicama u njoj 2005. godine, Crna Gora je u mnogim aspektima ostala u vremenu pre proglašenja Dekade. Koordinacija Dekade obavlja se na nivou jednog višeg državnog činovnika, uz nejasnu podršku sa viših mesta. Resorna ministarstva, po svemu sudeći, ne dovode svoje akcije u vezu sa uključivanjem Roma i okvirom Dekade. U celini gledano, Crna Gora se i dalje mahom oslanja na spoljne donatore koji iniciraju i finansiraju mere čiji je cilj uključenje Roma, Aškalija i Egipćana, i tek treba da preuzme odgovornost za razvoj integrisanih programa ili sektorskih politika koje bi podržala finansiranjem iz budžeta. Vladini predstavnici su saopštili da vlada očekuje da 80 posto neophodnih sredstava za finansiranje aktivnosti Dekade potekne od stranih donatora. Što je najvažnije, Akcioni plan za Dekadu ne uzima u obzir zajednice koje su u najnepovoljnijem položaju, Rome, Aškalije i Egipćane koji su raseljeni s drugih mesta u bivšoj Jugoslaviji, kao ni vraćene azilante koji su suočeni sa mnogim, pritom vrlo duboko ukorenjenim dodatnim preprekama za pristup javnim službama. Vlada tek treba da koncipira svoju politiku prema tim grupama.

Akcioni planovi

Po svemu sudeći, Akcioni plan za Dekadu Crne Gore koncipiran je kao formalni dokument, a ne kao sveobuhvatni, detaljni politički dokument za koji se vlada stvarno obavezala da će ga sprovesti u delo. U njemu često nisu jasno određene odgovornosti za konkretne stavke. Nije bilo pokušaja da se Akcioni plan za Dekadu popravi otkako je usvojen i nisu doneti nikakvi operativni ili kratkoročni prioritetni akcioni planovi. Pored toga što je vrlo malo uticala na kreiranje politike centralne vlade, Dekada nema uticaja ni na lokalnom nivou: vlasti nisu učinile sistematski napor da lokalnu samupravu uključe u mehanizme za sprovođenje Dekade.

Obrazovanje

Postoji svega nekoliko sistemskih sektorskih politika vlade za unapređenje pristupa Roma školovanju na bilo kom nivou, a većina mera koje se sprovode zapravo je ogledne prirode i finansirana je ili kofinansirana od spoljnih donatora. Predškolsko obrazovanje nije obavezno u Crnoj Gori, i mada se trenutno preduzima nekoliko sporadičnih inicijativa čiji je cilj povećanje broja dece Roma, Aškalija i Egipćana u predškolskim ustanovama, i dalje postoje suštinske barijere. Segregacija je drugi problem sa kojim se deca Roma, Aškalija i Egipćana suočavaju u crnogorskom obrazovnom sistemu, posebno u oblastima na kojima živi veliki broj interno raseljenih lica sa Kosova. Ministarstvo obrazovanja tek treba da razradi planove za desegregaciju koji bi bili primereni takvim situacijama. Besplatni udžbenici počeli su da se dele u okviru vladine inicijative 2005. godine. Tokom 2006. godine Ministarstvo obrazovanja je pokrenulo jedan obuhvatniji dvogodišnji projekat, Inicijativu za obrazovanje Roma, s tim što je finansiranje obezbedio Romski edukativni fond. Cilj tog projekta je razvoj modela sveobuhvatnih integrisanih obrazovnih programa u školama i predškolskim ustanovama na pet lokacija u Crnoj Gori. Takođe se nastoji da se đacima iz redova Roma, Aškalija i Egipćana pruži podrška i da im se da podsticaj ne bi li postigli uspeh u školi, a da se istovremeno podržavaju same škole i njihov nastavni kadar kako bi razvili sredstva za uspešnu integraciju. Sve mere koje se preduzimaju za podsticanje pristupa Roma, Aškalija i Egipćana višem i visokom obrazovanju u celosti su finansirane spolja.

Napori koje Crna Gora preduzima za razvoj programa za promociju zapošljavanja Roma, Aškalija i Egipćana još uvek su u ranoj fazi. Agencija za zapošljavanje Crne Gore organizuje redovne skupove osoblja na kojima se vrši obuka protiv predrasuda, a istovremeno razvija specijalne protokole za ponašanje u konkretnim situacijama koje će biti potpuno prilagođeno potrebama Roma koji traže posao. Ta agencija je sem toga osnovala i radnu grupu koja treba da koncipira usluge namenjene ljudima sa posebnim teškoćama u pristupu zapošljavanju, uključujući tu i Rome. Ne postoje programi koji bi podsticali samozapošljavanje, a posebno su namenjeni Romima, Aškalijama i Egipćanima; redovni programi za samozapošljavanje na raspolaganju su samo za one koji mogu da ispune standardne zahteve, a mnogi pripadnici Roma, Aškalija i Egipćana koji traže posao ne mogu da pristupe tim programima. Izbeglička i raseljena lica suočena su sa zakonodavnim barijerama kada je reč o zapošljavanju.

Zapošljavanje

Ne postoji integrisana politika za poboljšanje zdravstvenog stanja Roma, Aškalija i Egipćana u Crnoj Gori, uključujući tu i one među njima koji nemaju prijavu boravka ili državljanstvo. Mada ne postoji posebna zdravstvena politika vlade usmerena ka Romima, Aškalijama i Egipćanima, i mada vlada nije inicirala nikakav program za zdravstvene posrednike, zdravstveni radnici u Crnoj Gori redovno organizuju kampanje vakcinacije i preduzimaju akcije za povećanje zdravstvene svesti u četvrtima u kojima žive Romi. Za većinu tih aktivnosti nemaju na raspolaganju dodatna sredstva, a sami zdravstveni radnici često u njima učestvuju na volonterskoj bazi. Zahvaljujući tim akcijama, romski aktivisti procenjuju da je preko 90 posto dece Roma, Aškalija i Egipćana vakcinisano u minulih pet godina. Sem toga, za one koji nemaju lične karte ili zdravstvene kartone, Crveni krst i druge agencije omogućavaju pristup subvencionisanoj zdravstvenoj zaštiti. Ne postoje programi namenjeni reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti koju bi finansirala Vlada, koji bi bili posebno usmereni ka Romima, ali nevladine organizacije i neke međunarodne organizacije kratkoročnim projektima popunjavaju tu prazninu.

Zdravstvena zaštita

Crnogorska vlada je odobrila dokumente koji se odnose na stambenu politiku i u kojima su pomenute potrebe Roma, Aškalija i Egipćana, ali su praktične akcije ograničene na veoma sporadične mere. Tako, na primer, socijalno stanovanje tek treba da postane pristupačno Romima, Aškalijama i Egipćanima, shodno njihovim potrebama. Kriterijumi i postupci za obezbeđivanje socijalnog stanovanja u Crnoj Gori nisu sasvim jasni, te je stoga teško proceniti koliko je takvih stambenih jedinica u praksi na raspolaganju Romima. Međutim, dokumenti o stambenoj politici, iako su još uvek uglavnom samo deklarativni, postigli su izvesne efekte kod lokalnih vlasti koje su u protekle dve godine zaustavile realizaciju planova za iseljenje ilegalnih naselja. Sem toga, lokalne vlasti su u nekim slučajevima preduzele korake za obezbeđivanje alternativnog smeštaja Romima koji su ostali bez smeštaja.

Stanovanje

Crna Gora tek treba da usvoji sveobuhvatno antidiskriminaciono zakonodavstvo u skladu sa aktuelnim međunarodnim standardima.

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Vladina podrška Inicijativi za obrazovanje Roma kojom se olakšava razvoj modela sveobuhvatnih integrisanih obrazovnih programa u školama i predškolskim ustanovama u pet mesta u Republici.

Ključni napredak

RUMUNIJA

Izazov za Rumuniju:
Ostvariti konzistentan napredak
u pogledu svih prioriteta
i iskoristiti Dekadu kao
strateško sredstvo

Rumunija je ostvarila mešoviti napredak u sprovođenju u delo opredeljenja vezanih za Dekadu Roma, čime se može objasniti njen srednji skor. S jedne strane, još ni krajem 2006. godine Rumunija nije usvojila Akcioni plan za Dekadu niti je, po svemu sudeći, iskoristila Dekadu kao sredstvo za promovisanje sektorske politike uključenja Roma. S druge strane, Rumunija je bila predsedavajući Dekade 2005-2006. godine. Sem toga, **Rumunija je znatno napredovala u oblasti obrazovanja i zdravstvene zaštite** i u tim dvema oblastima počela je da sprovodi čitav niz programa i sektorskih politika. Međutim, napredak je manje uočljiv kada je reč o stanovanju i zapošljavanju, gde tek treba da se preduzmu koraci ka sprovođenju sistematske politike i razvoju delotvornih programa koji su od koristi za Rome.

Akcionni planovi

Rumunija tek treba da usvoji Akcioni plan za Dekadu – to se očekuje sredinom 2007. godine – koji će obezbediti okvir za dalji razvoj sektorskih politika čiji je cilj uključenje Roma. Vlada takođe još nije donela srednjoročne prioritete akcione planove, niti je podnela javnosti izveštaje o dosad postignutom napretku u okviru Dekade; jedini izuzetak je izveštaj o radu predsedavajućeg Dekade. Mada je Rumunija jedan od prvih lidera Dekade, pošto je sredinom 2005. godine preuzela od Mađarske predsedništvo, po svemu sudeći Dekada tek treba da bude uvedena kao proces i instrument na unutrašnjem planu. Međutim, akcioni planovi za Dekadu, kada budu usvojeni, svakako će predstavljati važan doprinos. Izgleda da u koordinacionom telu za sprovođenje sektorskih politika čiji je cilj uključenje Roma – Nacionalnoj agenciji za Rome – postoji izvesna takmičarska atmosfera između akcionih planova Dekade i mehanizama za njihovu primenu, s jedne strane, i planova u vezi sa Nacionalnom strategijom za Rome, s druge strane, što samo ukazuje da se Dekada još uvek ne doživljava kao sredstvo za jačanje sprovođenja Strategije.

Obrazovanje

Rumunija je razvila izvestan broj suštinskih političkih instrumenata čiji je cilj podsticanje obrazovnih rezultata Roma, uglavnom kroz afirmativnu akciju u višem i visokom obrazovanju, ustanove profesionalne obuke i visokoškolske ustanove širom zemlje. Takođe postoje i neke sporadične mere koje se preduzimaju radi poboljšanja pohađanja predškolskih ustanova, i nešto sistematskiji programi za unapređenje pohađanja osnovnih škola za pripadnike grupa koje su u nepovoljnom socijalnom položaju: ti programi se realizuju kroz davanje besplatnih školskih obroka, subencionisano izdavanje udžbenika i pribora i besplatni prevoz. Sve donedavno isplata dečjih dodataka bila je vezana za pohađanje škole, što je opet skopčano sa idejom da se siromašnije porodice, ne samo romske, podstaknu da šalju decu u školu. Trenutno se realizuje program opismenjavanja odraslih pod naslovom "Druga šansa" i njega ponajviše pohađaju mlade majke i Romi koji su još u detinjstvu prestali da pohađaju školu. Uvedeno je zvanje Roma-školskih posrednika kako bi se poboljšao upisni obuhvat i stopa pohađanja nastave i kako bi se sprečilo da romska deca napuštaju školu; međutim, broj kvalifikovanih školskih posrednika još uvek je veoma mali. Sama vlada priznaje da obrazovna segregacija predstavlja sistemski problem u Rumuniji. Ministarstvo za obrazovanje je donelo uredbu kojom se desegregacija u rumunskom školskom sistemu proglašava obaveznom, i preko tog ministarstva izdvojena su sredstva PHARE EU za projekte desegregacije.

Ova razrađena kombinacija sektorskih politika namenjenih obrazovanju Roma u Rumuniji nije praćena sličnim događajima u oblasti zapošljavanja. Ministarstvo rada koje ne samo da koordiniše politiku zapošljavanja, već često služi i kao posrednik za pribavljanje finansijskih sredstava iz spoljnih izvora, tek treba da razradi konzistentnu sektorsku politiku usmerenu ka Romima. Sajmovi zapošljavanja za Rome nisu samo jedini izvor ograničenih informacija o zapošljavanju za Rome – već su, po svemu sudeći, jedina aktivna mera zapošljavanja koja funkcioniše u današnjoj Rumuniji, a usmerena je ka Romima. Uspeh tih sajmova je veoma ograničen, budući da oni nisu valjano oglašavani i da stoga na njima učestvuje samo mali uzorak kako potencijalnih poslodavaca, tako i lica koja stvarno traže posao. Nevladine organizacije su dodatno istakle da taj program nije na odgovarajući način primeren potrebama Roma kao korisnika, zato što većina poslovnih ponuda koja se može naći na tim sajmovima podrazumeva određene kvalifikacije, više od onih koje Romi obično imaju. Ne postoje programi samozapošljavanja koji bi bili usmereni ka Romima, a osnovni tok takvih programa, u suštini, sadrži implicitne barijere za Rome.

Zapošljavanje

Poslednjih godina Rumunija je ostvarila veoma značajan napredak u oblasti zdravstvene zaštite Roma. Tako, na primer, Ministarstvo zdravlja ima delotvornu Komisiju ministarstva koje se bavi Romima. Na čelu te komisije je državni sekretar kome je konkretno poveren nadzor nad merama koje se preduzimaju prema Romima. Ministarstvo zdravlja je takođe jedino ministarstvo koje ima poseban razdeo budžeta za Rome u ukupnom godišnjem državnom budžetu. Rumunija je isto tako i vodeća zemlja u regionu kada je reč o zdravstvenim posrednicima. Institut zdravstvenih posrednika u Rumuniji je inicirala nevladina organizacija Romani CRISS u okviru jednog pilot-projekta, da bi ga onda 2003. godine zvanično priznalo i preuzelo Ministarstvo zdravlja. Zdravstveni posrednici su postepeno prihvaćeni kao nužni deo sistema zdravstvene zaštite, a njihov broj će se sasvim sigurno povećavati tokom narednih godina. Nacionalne kampanje protiv tuberkuloze, uključujući tu i onu koju finansira Globalni fond protiv side, tuberkuloze i malarije, doprle su i do nekih romskih zajednica. Poslednjih godina kampanje vakcinacije koje vodi Ministarstvo zdravlja obuhvatile su romske zajednice; te kampanje su obično organizovane u saradnji sa Nacionalnom agencijom za Rome.

Zdravstvena zaštita

U okviru nacionalne strategije za Rome, na nivou centralne vlade razrađen je izvestan broj mera čiji je cilj neposredno poboljšanje životnih uslova Roma. Ministarstvo za saobraćaj, građevinarstvo i turizam sačinilo je četvorogodišnji plan hitnih mera za rekonstrukciju zgrada i područja u kojima živi veliki broj Roma. To ministarstvo je sem toga razradilo i program izgradnje socijalnih stanova i sistem za finansiranje partnerstva između privatnih i javnih preduzeća i nevladinih organizacija, sve u cilju poboljšanja pristupa javnoj komunalnoj infrastrukturi na mestima na kojima živi veliki broj Roma.

Stanovanje

Rumunija od 2000. godine ima **Antidiskriminacioni zakon** i, zahvaljujući nekoliko izmenama i dopunama, taj zakon je doveden u sklad sa zakonodavstvom EU.

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Sistematsko povećanje broja zdravstvenih posrednika, kao i sprovođenje programa za povišenje zdravstvene svesti i programa čiji je cilj dopiranje do romskih zajednica. Razrada mehanizama za desegraciju i afirmativnu akciju u obrazovnom sistemu.

Ključni napredak

SRBIJA

Izazov za Srbiju:
Pokazati da je centralna vlada
vlasnik Dekade i razraditi
sistematsku politiku koju
finansira vlada

Još uvek nisu jasne razmere u kojima je centralna vlada u Srbiji opredeljena za Dekadu Roma. Postoji izvestan broj aktivnosti koje odražavaju agendu Dekade, ali su to uglavnom pilot mere koje često pokreću i finansiraju spoljni izvori. Došlo je do izvesnog poremećaja u koordinaciji Dekade otkako je raniji koordinator, zamenik ministra na nivou Srbije i Crne Gore, podneo ostavku kada se raspala državna zajednica. Odnedavno je pri Službi za ljudska i manjinska prava formiran Sekretarijat za Dekadu, ali su zaposleni u njemu i dalje finansirani spolja; ti spoljni izvori finansiranja su Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR) i misija OEBS-a u Srbiji. Baš kao i Crna Gora, i Srbija je suočena sa ozbiljnim izazovima u nastojanju da mnogobrojni Romi koji u njoj žive bez prijave boravka ili registrovanog državljanstva imaju pristup socijalnim uslugama – i još uvek nije našla rešenje za taj problem. Kako bi postigla napredak u sprovođenju ciljeva Dekade, **Srbija treba da pokaže veći i očigledan angažman centralne vlade u razvoju sistematskih sektorskih politika i kroz finansiranje iz budžeta.**

Akcionni planovi

Dosad, po svemu sudeći, nije bilo mnogo koordinacije u sprovođenju Dekade između raznih resornih ministarstava. Međutim, Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo za kapitalne investicije nedavno su doneli nezavisne odluke o osnivanju radnih grupa koje će se baviti sprovođenjem Akcionog plana Dekade. **Iako je vlada u januaru 2005. godine usvojila akcione planove za obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravstvenu zaštitu, izgleda da oni nisu poslužili kao referentni dokumenti za vladine akcije.** Vlada do danas nije usvojila nijedan prioritetni akcioni plan koji bi se temeljio na akcionom planu Dekade, iako je tokom leta 2005. godine OEBS finansirao nastojanje da se pod pokroviteljstvom tadašnjeg koordinatora Dekade razrade ti planovi, uključujući tu i utvrđivanje troškova predloženih mera.

Obrazovanje

Vlada se nije angažovala na planu razrade dugoročne politike namenjene obrazovanju Roma, već se, uz nekoliko izuzetaka, **i dalje oslanja na pojedinačne mere koje ponekad finansiraju ili kofinansiraju donatori**, kao što su mere koje se preduzimaju preko Romskog edukativnog fonda ili preko Evropske agencije za rekonstrukciju. Ministarstvo prosvete i Nacionalni savet Roma primenjuju afirmativnu akciju kako bi podržali upis Roma u srednjoškolsko i više i visoko obrazovanje i obezbeđuju udžbenike za romsku decu koja pohađaju osnovne škole. Uvedena je obavezna godina pohađanja neke predškolske ustanove, i Ministarstvo prosvete je dobilo finansijska sredstva od Romskog edukativnog fonda za preduzimanje pilot programa čiji je cilj podsticanje upisa romske dece u te predškolske ustanove. Pored toga, EAR je finansirala pilot-projekat za obuku i zapošljavanje 20 Roma koji će raditi kao pomoćnici nastavnika i taj projekat se primenjuje u saradnji sa OEBS tokom školske 2006-2007. godine.

Zapošljavanje

Srbija ima **dobro utemeljenu mrežu usluga u pogledu zapošljavanja, koja pruža mnoštvo programa za zapošljavanje i profesionalno obrazovanje. Za razliku od drugih zemalja, u Srbiji postoji svest o tome da je tim osnovnim programima možda potreban neki dodatni mehanizam podrške, kako bi povećala njihova dostupnost za Rome.** Polazeći od toga, Srbija organizuje posebne programe kojima se pospešuje pristup Roma projektima kvalifikacije i prekvalifikacije, i sprovodi mere

za unapređenje samozapošljavanja, primenjujući u svemu tome afirmativnu akciju. Međutim, učešće u tim programima je i dalje slabo. Postoje ozbiljne prepreke kada je reč o Romima koji žive u divljim naseljima i koji nemaju prijavu boravka niti potvrdu o državljanstvu.

Srpske vlasti su prihvatile **posebno aktivnu ulogu u sprovođenju nekih zdravstvenih ciljeva Akcionog plana Dekade**, otvoreno saradujući sa civilnim sektorom i lokalnom samoupravom u nastojanju da omoguće valjano ostvarenje tih ciljeva. Ministarstvo zdravlja finansira specijalne zdravstvene programe za Rome koji su usredsređeni na zdravstveno obrazovanje, reproduktivno zdravlje i zdravstvene specifičnosti žena, i koji će se u saradnji sa nevladinim organizacijama primenjivati u oko 45 opština u Srbiji. Međutim, i dalje ima malo informacija o zdravstvenom stanju Roma, a Vlada još nije učinila nijedan korak ka uvođenju sistema romskih zdravstvenih posrednika.

U Srbiji je problematična stambena politika kada je reč o Romima, tako da se u odsustvu nacionalne stambene politike većina akcija pokreće na lokalnom nivou; pokreće ih izvestan broj opština koje su voljne da se toga late. Vlada je izdvojila neka sredstva za javne radove u romskim naseljima, ali nije postignut nikakav napredak u rešavanju problema isključenosti iz mreže obuhvata javnim uslugama onih ljudi koji nemaju prijavu boravka niti imaju potvrdu o državljanstvu. Vlada je samo odobrila operativne smernice za lokalnu samoupravu kojima je omogućena legalizacija romskih naselja.

Srbija još uvek nije razradila antidiskriminaciono zakonodavstvo koje bi bilo u skladu sa odgovarajućim zakonodavstvom EU.

Opštine su izradile lokalne akcione planove, a Ministarstvo zdravlja je finansiralo zdravstvene programe namenjene Romima koji su usredsređeni na zdravstveno obrazovanje, reproduktivno zdravlje i specifične aspekte zdravstvene zaštite žena; ti planovi treba da budu sprovedeni u oko 45 opština, u saradnji sa nevladinim organizacijama.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

SLOVAČKA

Izazov za Slovačku:
Razraditi političke inicijative
i omogućiti da one budu
od koristi za integraciju

Slovačka je unapredila institucionalne kapacitete koji bi trebalo da joj omoguće da izvrši obavezu koju je preuzela proglašenjem Dekade i pokrenula je čitav niz programa i sektorskih politika za unapređenje položaja Roma. Međutim, ove aktivnosti, po svemu sudeći, često nisu pokretane politikom integrisanja, već zapravo tolerišu, ako ne i produbljuju segregaciju Roma. Slovačka je takođe postigla veći napredak u oblasti obrazovanja i zapošljavanja nego u oblasti zdravstva i stanovanja.

Akcionni planovi

Slovačka ima akcione planove za sve prioritetne oblasti Dekade, ali ti planovi imaju dosta slabosti u pogledu sadržaja i ciljeva, kao i indikatora za praćenje ostvarenog napretka. U akcionom planu za Dekadu pobrojane su državne institucije koje su odgovorne za nadzor nad napretkom u preduzimanju konkretnih mera, ali nije razjašnjeno da li su te iste institucije istovremeno zadužene i za sprovođenje tih mera, ili je pak reč o nekim drugim ustanovama. Tekst slovačkog Akcionog plana za Dekadu takođe u mnogome odražava donedavnu slovačku politiku prema Romima: tu su, naime, sadržane problematične formulacije kao što su “prirodna, odnosno urođena predodređenost” u vezi sa zdravstvenim stanjem Roma. Slovačka nije usvojila prioritetne akcione planove, već postoje unutrašnje kratkoročne strategije kojima se pojedinačna resorna ministarstva u četiri prioritetne oblasti Dekade rukovode u svome radu, a ministarstva pišu godišnje izveštaje o napretku ostvarenom tokom Dekade.

Obrazovanje

Slovačka vlada je pokrenula izvestan broj programa na svim nivoima sistema obrazovanja. Vlasti su uvele takozvane “nulte razrede”, gde se po pravilu obavlja pripremni predškolski program tesno povezan sa osnovnom školom. Međutim, postoje i predškolski programi u segregiranim romskim zajednicama koje su suočene sa nedostacima i manjkavostima uobičajenim za segregaciju. Vlasti su takođe razradile neke programe čiji je cilj povećanje obima u kojem romska deca pohađaju školu. Na primer, socijalna pomoć porodicama s decom uslovljena je potvrdom o pohađanju obaveznih osnovnoškolskih ustanova; nude se subvencije za nabavku udžbenika i pribora, kao i za obroke u školi; do maja 2006. godine primenjivan je jednogodišnji pilot program za smanjenje broja onih koji pre vremena napuštaju školu. Slovačka je takođe usvojila model Roma koji rade kao nastavni pomoćnici, i primenjuje ga u nekim predškolskim ustanovama, osnovnim školama i specijalnim školama, iako se nastavni pomoćnici obično zapošljavaju na osnovu kratkoročnih jednogodišnjih ugovora koji mogu, ali ne moraju biti obnovljeni, u zavisnosti od raspoloživosti finansijskih sredstava. Ostale mere obuhvataju razvoj profesionalnog obrazovanja i programe “Druge šanse” za đake koji su svojevremeno pohađali ali nisu završili osnovnu školu, kao i obezbeđivanje stipendija za dalje školovanje preko kancelarije Opunomoćenika za romske zajednice. Najveći izazov sa kojim se Slovačka suočava i dalje je segregacija u školama, iako je slovačka vlada poslednjih godina pokazala više spremnosti da se uhvati u koštac s tim problemom i iako je pokrenula sprovođenje čitavog niza mera čiji je cilj unapređenje integrisanja.

Zapošljavanje

Mere koje je slovačka vlada nedavno preuzela na planu zapošljavanja u većini se ne odnose neposredno na položaj Roma. Umesto toga, one su usredsređene na širu kategoriju grupa u teškom socijalnom položaju, što obuhvata ljude sa posebnim potrebama, starije ljude, kao i one koji su tek završili fakultet, tako da nije uočeno njihovo dejstvo na Rome. Fond za socijalni razvoj, agencija za dodelu bespovratnih zajmova koju finansira država, procenjuje da je oko jedne trećine svih sredstava koje je ona odobrila otišlo na programe namenjene Romima, ali nije sasvim jasno da li ove procene obuhvataju ona finansijska sredstva koja su neposredno namenjena Romima ili ona finansijska sredstva koja su namenjena širim

društvenim kategorijama koje opet mogu obuhvatiti Rome. Ministarstvo rada je koncipiralo nacionalne programe zapošljavanja i ti programi obuhvataju profesionalnu obuku, subvencionisano zapošljavanje i projekte javnih radova, koji se finansiraju i iz državnog budžeta i iz Evropskog socijalnog fonda. Međutim, profesionalna obuka, kursevi za sticanje kvalifikacije i za prekvalifikaciju često nisu prilagođeni posebnim potrebama Roma. Postoje manji projekti nevladinih organizacija koji su izričito namenjeni Romima, ali su oni ograničeni po razmerama. Isto važi i za mere za samozapošljavanje koje su namenjene Romima i koje vlada redovno obezbeđuje.

Slovačka vlada je pokrenula čitav niz programa i mera čiji je cilj poboljšanje zdravstvenog stanja romskog stanovništva. Kancelarija Opunomoćenika za romske zajednice odobrila je projekat čiji je cilj rešavanje problema divljih deponija u 50 naselja, a Ministarstvo za rad finansira izgradnju objekata za ličnu higijenu i pranje rublja u nekim romskim zajednicama. Takođe je zabeležen izvestan napredak u oblasti zdravstvenog osiguranja. Do septembra 2006. godine većina Roma, kao i drugih ljudi iz kategorija koje su u teškom socijalnom položaju, bila je indirektno isključena iz slovačkog sistema univerzalne zdravstvene zaštite zbog relativno visokih minimalnih davanja (participacije) za medicinske usluge i lekove i zbog toga što je za registraciju bila neophodna adresa stalnog boravka. Danas su mnoge od tih prepreka otklonjene zahvaljujući čitavom nizu izmena i dopuna zakona, tako da se sada plaća samo mali iznos participacije za urgentne intervencije. Zdravstveni posrednici i pokretne zdravstvene jedinice, kao i osam malih zdravstvenih ustanova u područjima koja inače imaju ograničeni pristup zdravstvenim centrima, ustanovljeni su u okviru pilot-projekta koji finansira PHARE EU i za koji je sada odlučeno da će se nastaviti i proširiti; sem toga, postoje i zdravstveni posrednici koji rade pri regionalnim kancelarijama za javno zdravlje.

Stambena politika je pitanje koje izaziva dosta zabrinutosti u Slovačkoj, s obzirom na razmere segregacije romskih zajednica. Slovačka je odobrila čitav niz programa čiji je cilj poboljšanje stambenih uslova Roma, ali je njihova primena, posebno u segmentu za koji su zaduženi organi lokalne samouprave, u najboljem slučaju ograničena i problematična. Kancelarija Opunomoćenika slovačke vlade za romske zajednice kreirala je i finansirala socijalnu mapu romskih zajednica koju koriste nadležna ministarstva prilikom koncipiranja sektorske politike prema romskim zajednicama. Poslednjih godina su podignuti neki novi stambeni objekti za Rome, ali i dalje postoji zabrinutost u pogledu kvaliteta takvih građevinskih objekata, na šta uostalom ukazuje i naziv vladinog programa: "Stanovanje prema nižim standardima". Taj program je kritikovan i kao sredstvo za povećanje segregacije, odnosno formiranje novih romskih geta daleko od većinskog stanovništva. U Akcionom planu za Dekadu pominje se legalizacija naselja i razjašnjavanje imovinskih pitanja, ali plan ne predviđa sredstva za preduzimanje tih mera. Međutim, ipak su uočeni izvesni pomaci u ovoj oblasti – nekoliko naselja je zaista legalizovano, uglavnom na inicijativu Kancelarije Opunomoćenika.

Slovačka je 2004. godine usvojila antidiskriminacioni zakon radi usaglašavanja domaćih propisa sa direktivama EU u toj oblasti. Zakon o kome je reč uglavnom sledi i ispunjava zahteve iz evropskih smernica, ali je još uvek prilično nepoznat javnosti i tek treba da bude testiran u praksi.

Zdravstvena zaštita

Stanovanje

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ključni napredak

Mere za podsticanje pristupa Roma predškolskom i osnovnom i srednjem obrazovanju.

Dekada uključanja Roma 2005–2015. DecadeWatch okvir za monitoring

	Kategorija	Skor				
		0	1	2	3	4
I.	Unakrsna/Institucionalna					
1.	<i>Akcionni planovi</i>					
1.1	Da li postoji odobreni detaljni akcionni plan za Dekadu u kome su jasno navedeni ciljevi, rokovi i metijivi indikatorji?	Planovi ne obuhvataju sve prioritetne oblasti i nemaju utvrđene ciljeve i/ili rokove	Planovi obuhvataju sve prioritetne oblasti ali nemaju utvrđene ciljeve i/ili rokove	Planovi obuhvataju sve prioritetne oblasti ali su ciljevi i/ili rokovi određeni samo za neke mere	Planovi obuhvataju sve prioritetne oblasti i imaju određene ciljeve i/ili rokove za većinu mera	Planovi obuhvataju sve četiri prioritetne oblasti i sadrže potpuni spisak ciljeva i/ili rokova
1.2	Da li je vlada odobrila neki godišnji ili dvogodišnji prioritetni akcionni plan koji sadrži procenu troškova i načine finansiranja?	Vlada nije odobrila nijedan prioritetni operativni plan	Vlada je odobrila bar jedan prioritetni operativni plan, ali ne u svim prioritetnim oblastima Dekade i pritom u planu nisu navedeni procena troškova i načini finansiranja	Vlada je odobrila bar jedan prioritetni operativni plan u svim prioritetnim oblastima Dekade, ali nije utvrđena procena troškova niti su određeni načini finansiranja	Vlada je odobrila bar jedan prioritetni operativni plan u svim prioritetnim oblastima Dekade uz utvrđenu procenu troškova i načine finansiranja plana	Vlada je odobrila više od jednog detaljnog godišnjeg prioritetnog operativnog plana u svim prioritetnim oblastima Dekade, uz punu procenu troškova i načine finansiranja tih planova, kako bi oni bili sprovedeni
1.3	Da li postoji zvanični vladin mehanizam o izveštavanju o postignutom napretku uz podnošenje javnih izveštaja?	Vlada nije javno izvestila o napretku koji je postignut u okviru Dekade, otkako je ona proglašena	Vlada je samo jednom javno izvestila o napretku postignutom u okviru Dekade, otkako je ona proglašena	Vlada je jednom godišnje podnosila izveštaj o napretku ostvarenom u okviru Dekade, otkako je ona proglašena	Vlada je redovno i javno izveštavala o napretku u okviru Dekade, ali to nije dovedeno u vezu sa konkretnim ciljevima utvrđenim u Akcionnom planu	Vlada je izveštavala redovno, javno i sveobuhvatno, ukazujući na jasnu vezu sa ciljevima iz akcionog plana
1.4	Da li Akcionni plan sadrži osnovne podatke u odnosu na koje se može meriti napredak u sprovođenju?	Nema osnovnih podataka	Postoje osnovni podaci i podaci iz potonje faze za manje od 10 posto identifikovanih rezultata	Postoje osnovni podaci i podaci iz potonje faze za do 50 posto identifikovanih rezultata	Postoje osnovni podaci i podaci iz potonje faze za do 75 posto identifikovanih rezultata	Postoje osnovni podaci i podaci iz potonje faze za sve ključne identifikovane rezultate
1.5	Da li se ulažu napori u razvoj regionalnih ili opštinskih akcionih planova i/ili za angažovanje opština u Dekadi (npr., u vidu izrade akcionih planova na lokalnom nivou)?	Nisu uloženi napori za doseganje do opština niti za njihovo uključivanje u Dekadu	Postoje pilot aktivnosti koje finansiraju donatori u kojima su angažovane opštine	Centralna vlast je selektivno uključila opštine i/ili je organizovala aktivnosti kako bi doprila do opština	Centralna vlast je bar jednom zvanično angažovala opštine otkako je proglašena Dekada	Postoji aktivistička vladina strategija na nivou cele zemlje koja obuhvata opštine u partnerstvu sa opštinskim udruženjima; postoje opštinski ili regionalni akcionni planovi za Dekadu

Kategorija	Skor				
	0	1	2	3	4
<i>Institucionalno</i>					
2.1	Da li postoji vladin koordinator za Dekadu?	Nije postavljen nacionalni koordinator ili je to mesto upražnjeno	Tokom najvećeg dela vremena postojao je nacionalni koordinator, ali je došlo do izvesnih poremećaja i/ili koordinator nije zvanično postavljen	Nacionalni koordinator je postavljen, ali se on u tom svojstvu javno pojavio samo jednom otkako je Dekada proglašena	Nacionalni koordinator je proglašen, često se pojavljuje u javnosti u tom svojstvu i on je taj koji obezbeđuje uočljivost Dekade u javnosti
2.2	Koji hijerarhijski nivo u državnoj službi ima aktuelni koordinator Dekade?	Ne postoji nacionalni koordinator	Državni službenik	Zamenik ili pomoćnik ministra	Potpredsednik vlade ili više od toga
2.3	Da li postoji koordinaciona kancelarija za Dekadu ili nacionalni koordinator ima svoju kancelariju koja mu pruža podršku?	Ne postoji kancelarija za koordinaciju Dekade niti podrške nacionalnom koordinatoru	Postoji kancelarija za koordinaciju Dekade/ kancelarija za podršku nacionalnom koordinatoru koja ima dvoje do pet zaposlenih i oni zapravo vezanim za Dekadu	Postoji kancelarija za koordinaciju Dekade/ kancelarija za podršku nacionalnom koordinatoru koja ima šest do deset zaposlenih i oni zapravo vezanim za Dekadu	Postoji kancelarija za koordinaciju Dekade/ kancelarija za podršku nacionalnom koordinatoru koja ima više od deset zaposlenih i oni zapravo rade na pitanjima vezanim za Dekadu
2.4	Da li su Romi zastupljeni na višem hijerarhijskom nivou u vladi (stalno zaposleni i državni službenici ili lica sa političkim mandatom)?	Roma nema ni u centralnoj vladi ni u državnoj službi	Roma ima na nižim položajima u državnoj službi ili među imenovanim licima u centralnoj vlasti (ispod nivoa načelnika uprave)	Roma ima na nižim položajima u državnoj službi ili među imenovanim licima u centralnoj vlasti (načelnik uprave ili iznad tog nivoa)	Postoji bar jedan Rom koji je ministar u centralnoj vladi
2.5	Da li postoji stalni zvanični konsultativni organ koji bi uključivao romsko civilno društvo u sprovođenje i monitoring Dekade na nacionalnom nivou?	Ne postoje nikakve zvanične konsultacije u vezi sa Dekadom između vlade i romskog civilnog društva, otkako je Dekada proglašena	Održan je jedan konsultativni sastanak sa romskim civilnim društvom otkako je Dekada proglašena	Održavane su neredovne konsultacije sa predstavnicima romskog civilnog društva	Postoji zvanični stalni konsultativni organ koji se sastaje najmanje dva puta godišnje otkako je Dekada proglašena
2.6	Da li resorna ministarstva imaju specijalne jedinice za uključivanje i omogućavanje pristupa koje su takođe zadužene i za uključivanje Roma?	Nijedno resorno ministarstvo nije odredilo osoblje ili jedinicu koji bi se bavili omogućavanjem pristupa nacionalnim manjinama ili njihovim integrisanjem	Neka ministarstva su odredila pojedine zaposlene da se bave omogućavanjem pristupa i pitanjima integracije, ali nisu formirala jedinice za te poslove	Jedno resorno ministarstvo je odredilo jedinice koje se bave omogućavanjem pristupa i integracijom	Više od jednog resornog ministarstva odredilo je jedinice koje se bave omogućavanjem pristupa i integracijom

Kategorija	Skor				
	0	1	2	3	4
2.7	Da li je vlada imala predstavnike na sastancima Međunarodnog nadzornog komiteta otkako je Dekada proglašena?	Vlada nije bila zastupljena ni na jednom sastanku od proglašenja Dekade	Vlada je bila zastupljena na dva od poslednja tri sastanka od proglašenja Dekade	Vlada je bila zastupljena na tri od poslednja tri sastanka od proglašenja Dekade	Vlada je bila zastupljena na svim sastancima održanim od proglašenja Dekade, kao i na tematskim seminarima
2.8	Da li je vlada uplatila doprinos u Poverilački fond Dekade?	Vlada nije pristala da uloži sredstva u Poverilački fond Dekade	Vlada je izrazila saglasnost, ali još nije uložila sredstva u Poverilački fond Dekade		Vlada je uplatila doprinos u Poverilački fond Dekade
II.	Prioritetne oblasti Dekade				
3.	Obrazovanje				
3.1	Nadzor i evaluacija (raspoloživost redovno prikupljenih, nacionalno reprezentativnih podataka o rezultatima, prikupljenih tokom poslednjih pet godina)	Nema podataka o upisu Roma u škole niti o njihovom pohađanju nastave	Postoje neki podaci o upisu Roma u škole za neke školske godine, ali ne postoji proces redovnog ažuriranja podataka i ti podaci nisu reprezentativni na nacionalnom nivou	Postoje nacionalno reprezentativni podaci o upisu Roma u škole i njihovom pohađanju nastave tokom nekih godina, ali ne postoji proces redovnog ažuriranja	Postoje redovni godišnji nacionalno reprezentativni podaci o upisu Roma u škole i njihovom pohađanju nastave
	Programi				
3.2	Promovisanje pristupa romske dece predškolskim programima i programima staranja o deci u ranom detinjstvu (npr., pristup celodnevnom programima staranja o deci i zabavištima, rad na pružanju podrške roditeljima, vanskolske aktivnosti itd.)	Ne postoje aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Postoje samo sporadične mere koje finansira vlada ili koje se finansiraju spolja, a vlada ih podržava	Postoji besplatna pripremna godina	Postoji integrirana vladina politika obrazovanja u ranom detinjstvu namenjena romskoj deci i ta politika uživa značajnu finansijsku podršku

Kategorija	Skor				
	0	1	2	3	4
3.3	Promovisanje pristupa romske dece osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju (npr., pomoćnici učitelja/posrednici, specijalna dopunska nastava za romsku decu, pružanje podrške u vreme ispita i materijalni podsticaji kao što su besplatni udžbenici, pomoć za plaćanje saobraćajnih troškova, školski obroci, programi stipendija itd.)	Postoje samo sporadične mere koje finansira vlada ili vlada ih podržava	Sprovode se redovne mere koje finansira vlada, ali to nije celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvesnu finansijsku podršku	Postoji integrisana vladina sektorska politika koja uživa značajnu finansijsku podršku
3.4	Promovisanje pristupa romske dece višem obrazovanju (npr. programi stipendiranja, itd.)	Ne postoje takve aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Sprovode se redovne mere koje finansira vlada, ali to nije celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvesnu finansijsku podršku	Postoji integrisana vladina sektorska politika koja uživa značajnu finansijsku podršku
3.5	Politika desegregacije	Ne postoje aktivnosti u cilju desegregacije u školama koje bi podržavala vlada	Sprovode se redovne mere desegregacije u školama koje finansira vlada, ali to nije celoviti program	Postoji zvanični vladin program desegregacije u školama, uz izvesnu finansijsku podršku	Postoji integrisana vladina politika desegregacije u školama koja uživa značajnu finansijsku podršku
4.	Zapošljavanje				
4.1	Monitoring i evaluacija (raspoloživost redovno prikupljenih, reprezentativnih podataka o rezultatima, prikupljenih tokom proteklih pet godina)	Nema podataka o rezultatima zapošljavanja Roma	Postoje nacionalno reprezentativni podaci o rezultatima zapošljavanja Roma za neke godine, ali oni nisu redovno ažurirani	Postoje nacionalno reprezentativni podaci o rezultatima zapošljavanja Roma za neke godine i ti podaci se redovno ažuriraju	Postoje godišnji, nacionalno reprezentativni podaci o rezultatima zapošljavanja Roma
	Programi				
4.2	Promovisanje pristupa Roma programima profesionalne obuke i prekvalifikacije	Ne postoje aktivnosti koje bi uživale podršku vlade	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvestan stepen finansiranja	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku

Kategorija	Skor					
	0	1	2	3	4	
4.3	Promovisanje programima za aktivno zapošljavanje Roma	Ne postoje aktivnosti koje bi uživale podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvestan stepen finansiranja	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku
4.4	Promovisanje pristupa Roma programima za samozapošljavanje ili mikrofinansiranje	Ne postoje aktivnosti koje bi uživale podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvestan stepen finansiranja	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku
5.	Zdravstvo					
5.1	Monitoring i evaluacija (raspoloživost redovno prikupljenih, nacionalno reprezentativnih podataka o rezultatima, prikupljenih tokom proteklih pet godina)	Trenutno ne postoje pregledna istraživanja niti druge aktivnosti koje imaju za cilj poboljšanje baze podataka o zdravstvenom stanju Roma	Postoje izvesni podaci o zdravstvenom stanju Roma za neke godine, ali nema procesa redovnog ažuriranja i ti podaci nisu nacionalno reprezentativni	Postoje nacionalno reprezentativni podaci o zdravstvenom stanju Roma za neke godine, ali se ti podaci ne ažuriraju redovno	Postoje nacionalno reprezentativni podaci o zdravstvenom stanju Roma redovno ažuriraju	Postoje godišnji, nacionalno reprezentativni podaci o zdravstvenom stanju Roma
	Programi					
5.2	Promovisanje pristupa zdravstvenoj zaštiti za isključene grupe, što obuhvata i Rome (npr., mehanizam zdravstvene zaštite lica koja nemaju zdravstveno osiguranje)	Ne postoje aktivnosti koje bi podržavala vlada a čiji je cilj promovisanje pristupa zdravstvenoj zaštiti	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvestan stepen finansiranja	Postoji integrisana vladina politika promovisanja pristupa zdravstvenoj zaštiti koja uživa znatnu finansijsku podršku
5.3	Specijalni zdravstveni programi za posebno osetljive grupe koji mogu biti od koristi za Rome (npr. programi čiji je cilj približavanje lokalnim zajednicama i aktivnosti na buđenju zdravstvene svesti, aktivnosti u oblasti vakcinisanja itd.)	Ne postoje aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvestan stepen finansiranja	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku
5.4	Zapošljavanje Roma koji se bave pružanjem zdravstvenih usluga (npr. Roma koji su angažovani kao zdravstveni posrednici)	Ne postoje aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji zvanični vladin program uz izvestan stepen finansiranja	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku

Kategorija	Skor				
	0	1	2	3	4
6.	<i>Stanovarije</i>				
6.1	Monitoring i evaluacija (raspoloživost redovno prikupljenih, nacionalno reprezentativnih podataka o rezultatima, prikupljenih tokom proteklih pet godina)	Nema podataka o stambenim uslovima Roma za neke godine, ali ne postoji proces redovnog ažuriranja tih podataka i oni nisu nacionalno reprezentativni	Postoje podaci o stambenim uslovima Roma za neke godine, ali se oni ne ažuriraju redovno	Postoje nacionalno reprezentativni podaci o stambenim uslovima Roma za neke godine i oni se redovno ažuriraju	Postoje godišnji nacionalno reprezentativni podaci o stambenim uslovima Roma
	Programi				
6.2	Prevazilaženje problema divljih i ilegalnih naselja (npr. obezbeđivanje stambenih ugovora ili ugovora o zakupu, mere za sprečavanje iseljavanja, izrada katastrofskih planova)	Ne postoje aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku
6.3	Pristup komunalnim službama	Ne postoje aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine celoviti program	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku
6.4	Mogućnost pristupa kvalitetnim socijalnim stanovima	Ne postoje aktivnosti koje uživaju podršku vlade	Postoje sporadične mere koje finansira vlada i/ili mere koje su finansirane spolja	Postoje redovne mere koje finansira vlada, ali koje ne čine program	Postoji integrisana vladina politika koja uživa znatnu finansijsku podršku
7.	<i>Antidiskriminacija</i>				
7.1	Da li postoji antidiskriminatorno zakonodavstvo koje je usklađeno sa zakonodavstvom EU i da li se ono na odgovarajući način sprovodi?	Ne postoji antidiskriminatorno zakonodavstvo koje bi bilo usklađeno sa zakonodavstvom EU	Vlada je u fazi izrade antidiskriminatornog zakonodavstva koje bi bilo usklađeno sa zakonodavstvom EU	Postoji antidiskriminatorno zakonodavstvo koje je usklađeno sa antidiskriminatornim zakonodavstvom EU i ono se u nekim slučajevima primenjuje za Rome	Postoji antidiskriminatorno zakonodavstvo koje je usklađeno sa antidiskriminatornim zakonodavstvom EU i ono se sistematski primenjuje kada je reč o Romima

Srbija

1. INSTITUCIONALNA PITANJA

1.1 Izrada akcionog plana za dekadu uključenja Roma

Procesom izrade akcionog plana za Dekadu uključenja Roma (u daljem tekstu APD) u Srbiji rukovodilo je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava državne zajednice, u saradnji sa Institutom Otvoreno društvo, tokom 2004. i početkom 2005. godine. Sačinjeni su akcioni planovi za četiri prioritete oblasti Dekade uključenja Roma, a sačinjeni su i planovi za ostvarivanje dodatnih ciljeva uvrštenih u Nacionalnu strategiju za integrisanje Roma i davanje novih ovlašćenja Romima (u daljem tekstu, Nacionalna strategija). Ovi planovi za sprovođenje posebno su se bavili pitanjima socijalne zaštite, kulture, medija, kao i interno raseljenih lica i povratnika.

Radne grupe čija je aktivnost posvećena svakoj prioritetoj oblasti činili su predstavnici sledećih ustanova i organizacija: nadležnih resornih ministarstava; Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine (u daljem tekstu, Nacionalni savet Roma); lideri nevladinih organizacija; članovi delegacije mladih romskih lidera koji su učestvovali u procesu proglašenja Dekade; međunarodnih i međuvladinih institucija i agencija, kao što su UNICEF, Svetska banka, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Institut Otvoreno društvo, UNHCR, Međunarodna organizacija za migracije, i tako dalje; kao i nezavisni domaći stručnjaci.

Vlada je 27. januara 2005. godine usvojila nacрте planova za obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravstvenu zaštitu. Do danas, međutim, vlada i pojedina ministarstva nisu usvojili nijedan plan prioriteta akcija koji bi se temeljio na APD, čak i uprkos tome što je OEBS finansirao napore za izradu takvih planova, na osnovu troškova procenjenih u leto 2005. godine.

Otkako je usvojen nacionalni APD, nekoliko opština, koje su jednim delom delovale uz podršku Evropske komisije i drugih donatora, kao što je UNICEF, donelo je sopstvene planove za uključenje Roma zasnovane na ciljevima proglašenim u okviru Dekade. Broj tih lokalnih akcionih planova će, kako se očekuje, narasti u narednih nekoliko godina, uprkos tome što još uvek nema centralnog mehanizma za koordinaciju i podršku takvim aktivnostima. Takođe na lokalnom nivou OEBS i Evropska agencija za rekonstrukciju pružili su finansijsku podršku projektu u okviru koga je angažovano 20 romskih koordinatora, koji treba da pomognu u izradi i realizaciji akcionih planova za sprovođenje Dekade u 20 opština. Pored toga, slične aktivnosti preduzete su i bez finansiranja OEBS, na primer u Valjevu i Pirotu.

1.2 Sadržaj Akcionog plana za Dekadu

Najveći deo srpskog APD zasnovan je na strategiji za integrisanje i davanje novih ovlašćenja Romima iz 2002. godine; tu strategiju je izradilo Ministarstvo za manjinska i ljudska prava kroz proces javne rasprave.

Sama strategija nikada nije usvojena na saveznom nivou, ali je razvoj te strategije pomogao da se utvrde pravci i prioriteta za integrisanje Roma. Proces razvoja strategije takođe je doveo do osnivanja Sekretarijata za romsku nacionalnu strategiju 2003. godine, uz podršku OEBS. Taj Sekretarijat je odigrao značajnu ulogu u razvoju APD, kao i u svakodnevnom koordinisanju aktivnosti u vezi sa ostvarivanjem Dekade.

Srpski APD počiva na sveobuhvatnom i detaljnom pristupu problemima sa kojima su Romi suočeni i obuhvata najveći deo oblasti u kojima je potrebna akcija. Međutim, APD nije adekvatno obuhvatio unakrsne prioritete, kao što su rodna jednakost i nediskriminacija. Nisu dovoljno jasni ni ciljevi i indikatori. Indikatori su u najboljem slučaju postavljeni u apsolutnom vidu, a ne u odnosu na odgovarajuću situaciju među neromskim stanovništvom. Ponekad je sama aktivnost predstavljena kao indikator, što unosi izvesnu zbrku u pokušaje nadzora. Jedan od problema ogleda se u tome što je, s obzirom na odsustvo pouzdanih osnovnih statističkih podataka, praktično nemoguće pratiti napredak u pogledu ostvarivanja ciljeva.

APD ne imenuje konkretne institucije koje su odgovorne za sprovođenje. Jedine odgovornosti koje APD izričito poverava odnose se na monitoring – mada nisu jasni mehanizmi za izvršenje tih zadataka, posebno kada treba osigurati da međunarodne organizacije nadziru proces Dekade.

U srpskom APD prilično je jasno postavljeno fazno odvijanje različitih aktivnosti, posebno u oblasti stanovanja. Ono što je, međutim, manje jasno jeste kako će se te aktivnosti finansirati: APD navodi ono što su po svemu sudeći grube procene troškova različitih aktivnosti u okviru Dekade, ali ne razjašnjava izvore ni mehanizme za dodeljivanje sredstava.

1.3 Koordinacija i sprovođenje Dekade

Za prvog koordinatora Dekade u Srbiji postavljena je pomoćnica saveznog ministra za ljudska i manjinska prava Jelena Marković. Čudno je rešenje po kome je koordinacija Dekade za Republiku Srbiju bila locirana u saveznom ministarstvu, a ne u agenciji pri Vladi Republike Srbije. Pokazalo se da su veze saveznog ministarstva sa republičkim ministarstvima Srbije zaduženim za obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu i

stanovanje slabe, jer je reč o ustavno različitim sferama. U junu 2006. godine, posle raspada državne zajednice Srbije i Crne Gore, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava prestalo je da postoji. Najveći deo odgovornosti ranijeg Ministarstva za ljudska i manjinska prava prebačen je na novoformiranu službu za ljudska i manjinska prava koja je, po rečima zaposlenih u toj službi, preuzela i odgovornost za koordinaciju Dekade.

Sprovođenje politike u vezi sa Romima, uključujući tu i aktivnosti u okviru Dekade, trenutno spada u nadležnost Sekretarijata za romsku nacionalnu strategiju pri Službi za ljudska i manjinska prava. Sekretarijat je osnovan u okviru projekta OEBS koji je finansirala Evropska agencija za obnovu i razvoj, čime se nastojalo da se pruži pomoć sprovođenju Nacionalne strategije. Koordinator Liga za Dekadu Roma imenovan je za zamenika šefa novoosnovane strukture. Neki od četvoro zaposlenih u Sekretarijatu, uključujući tu i prvog čoveka Sekretarijata, i sami su Romi, što ukazuje na otvorenost ka uključivanju Roma u vladine strukture. Međutim, ovaj pozitivni znak otvorenosti ostaje u senci činjenice da sam Sekretarijat nema nikakvu stvarnu vlast niti autonomiju u okviru vladinih struktura, kao i da još nije razjašnjen njegov status po isteku roka projekta OEBS. Drugi razlog za zabrinutost leži u tome što Sekretarijatu nisu namenski određena nikakva dodatna sredstva – konkretnije, nisu mu namenjena nikakva sredstva u okviru Dekade – sem granta (bespovratnih sredstava na osnovu projekta) dobijenog od Evropske agencije za obnovu i razvoj.

Dok Služba nije formirana, čini se da je bilo malo koordinacije u vezi sa sprovođenjem Dekade među raznim nadležnim resornim ministarstvima, ali vladini zvaničnici ističu da u bliskoj budućnosti treba da bude formirana međuresorna grupa za Dekadu, kao i da je Sekretarijat za romsku nacionalnu strategiju u procesu razvoja sistema za održavanje kvartalnih sastanaka sa nadležnim resornim ministarstvima. Posle vremena koje bi se moglo označiti kao dugi period uvođenja u posao, na inicijativu Sekretarijata u četiri ministarstva formirane su radne grupe za sprovođenje APD. Tako su do kraja 2006. godine formirane radne grupe u čiji su sastav ušli zamenik šefa Sekretarijata za romsku nacionalnu strategiju i predstavnici romskih nevladinih organizacija, pri Ministarstvu obrazovanja, Ministarstvu za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku (u daljem tekstu Ministarstvo rada), Ministarstvu zdravlja

i Ministarstvu za kapitalne investicije. U vreme pisanja ovog izveštaja još uvek je rano procenjivati delotvornost tih radnih grupa.

U trenutku dok ovo pišemo, ne postoji zvanični mehanizam za nadzor nad aktivnostima koje se preduzimaju u okviru Dekade. Vlasti su ukazale na to da će takav mehanizam biti formiran pri Sekretarijatu za romsku nacionalnu strategiju, a u aprilu 2007. godine Sekretarijat za romsku nacionalnu strategiju pokrenuo je proces koji finansira Evropska agencija za obnovu i razvoj i sprovodi ga misija OEBS; cilj tog procesa je takođe nadzor (“monitoring”). Međutim, dok ovo pišemo, još uvek nisu utvrđeni jasni vremenski rokovi za nadzor tog razvojnog mehanizma. U takvoj situaciji ne postoji nikakav zvanični izveštaj u odnosu na koji bi se mogli porediti nalazi ovog izveštaja, a Liga za Dekadu Roma i dalje je, kako izgleda, jedini javni izvor informacija o aktivnosti u okviru Dekade (Centar za prava manjina, *Godišnji izveštaj*). Nacionalni savet Roma, reprezentativna politička struktura koja ima svoje kancelarije u deset gradova u Srbiji i trebalo bi da zastupa interese Roma, tek treba da postane partner u sprovođenju Dekade i nadzoru nad aktivnostima koje se u okviru nje preduzimaju. Mandat postojećeg tela je istekao, a u trenutku dok ovo pišemo još nisu održani izbori za novi sastav.

Druga prepreka u sprovođenju APD jeste nedostatak odgovarajućeg finansiranja. U državnim budžetima nema konkretne stavke za finansiranje Dekade. Štaviše, kao što će kasnije biti detaljno obrazloženo, mnoge aktivnosti u okviru Dekade u Srbiji u suštini su uveli i finansirali spoljni donatori i partneri, a ne vlada. Trebalo je da ministarstva izdvoje sredstva za Dekadu iz odobrenih budžeta, ali ne postoji mehanizam koji bi obezbedio izvršenje tih zahteva za realokaciju novca. U najboljem slučaju, u okviru Dekade su obezbeđena sredstva za finansiranje konkretnih kratkoročnih projekata, ali nisu preuzete obaveze u pogledu ostvarivanja dugoročnih sistemskih promena. Predstavници ministarstava sa kojima su autori ovog izveštaja razgovarali ističu da su u okviru Dekade obezbeđena sledeća izdvajanja iz budžeta: Ministarstvo zdravlja: 700.000 evra; Ministarstvo rada: 400.000 evra; Ministarstvo za obrazovanje i sport (u daljem tekstu Ministarstvo obrazovanja): nije navedena konkretna brojka, ali izgleda da su značajna finansijska sredstva izdvojena za programe namenjene Romima;

kako se čini, u Ministarstvu kapitalnih investicija nisu predviđena izdvajanja iz budžeta.

2. PRIORITETNE OBLASTI

2.1 Obrazovanje

Ne postoje podaci o upisu u škole i školskim rezultatima Roma koji bi bili redovno prikupljeni i koji bi bili reprezentativni na nacionalnom nivou. Ipak, i na osnovu pojedinačnih anketa, može se steći uvid u sve izazove sa kojima su srpske vlasti suočene u nastojanju da premoste jaz obrazovnih rezultata Roma. Romska deca u Srbiji imaju znatno niži nivo obrazovanja nego većinsko stanovništvo, i suočena su sa diskriminacijom u svim segmentima školskog sistema. Predškolsko obrazovanje postalo je obavezno tek u jesen 2006. godine. Pre toga predškolske ustanove su indirektno diskriminisale Rome jer su prioritet pri upisu davale deci čiji su roditelji stalno zaposleni. S tih razloga u studiji koju je 2003. godine objavio Romski dečji centar (Raković i Miljević, *Romi i obrazovanje*) otkriveno je da manje od sedam posto romske dece pohađa predškolske ustanove, za razliku od 27 posto neromske dece.

Alarmanтно je to što mnoga romska deca uopšte ne idu u školu: iz podataka sadržanih u Pregledu životnog standarda u Srbiji (u daljem tekstu PŽS) iz 2003. godine otkrićemo da 35 posto romske dece (starosti od 7 do 20 godina) uopšte nije upisano u škole, dok ta stopa kod neromske populacije iznosi dva posto (Bodewig i Sethi, *Poverty*). Ovo istraživanje sem toga pokazuje da je u 2003. godini stopa obuhvata osnovnim školovanjem među neromskom populacijom iznosila 98,5 posto, dotle je u romskoj populaciji ona iznosila 72,2 posto. Slične razlike postoje i kada je reč o srednjoškolskom obrazovanju, s tim što je stopa obuhvata romske dece srednjoškolskim obrazovanjem 16,7 posto, dok kod neromske populacije ta stopa iznosi 64,2 posto. Podaci srpske državne administracije dobijeni od Ministarstva obrazovanja potvrđuju da su stope napuštanja školovanja među romskim đacima između prvog i osmog razreda osnovne škole veoma visoke (Mihajlović, *Procena potreba*).

Mnoga romska deca nikada se ne upišu u škole. Jedna od prepreka koja je utvrđena u gotovo 50 posto slučajeva koje su istraživali Centar za prava manjina i Argument (Centar za prava manjina i Argument, *Romi i pravo na pravni subjektivitet u Srbiji*) ogleda se u tome što romske porodice ne mogu sebi u materijalnom smislu da priušte troškove koje podrazumeva školovanje, kao što su izdaci za odeću ili nastavna sredstva. Drugu prepreku predstavlja to što neka romska deca nemaju neophodne dokumente za upis u školu, kao što su izvodi iz matične knjige rođenih, zvanične prijave boravka ili lekarske potvrde, što su sve dokumenti za koje je potrebno platiti jednobraznu taksu prilikom izdavanja. Odsustvo tih dokumenata zabeleženo je u 20 posto slučajeva koje su istraživali Centar za prava manjina i Argument. Interno raseljeni Romi, kao i izbeglice i povratnici, često su u posebno teškom položaju, zato što najčešće ne poseduju odgovarajuću dokumentaciju neophodnu za pristup školskom sistemu. Sem toga, sistematski jaz u obrazovnom sistemu sprečava neupisanu decu stariju od osam i po godina da se prijave za školu sve dok ne navrš 16 godina, kada se kvalifikuju za obrazovanje odraslih. Shodno tome, prema podacima Centra za prava manjina i Argumenta, 62 posto svih Roma nije završilo osnovno obrazovanje, dok je samo 9,6 posto nastavilo školovanje u sledećem stepenu. Nacionalni savet Roma izveštava da je u periodu između 2003. i 2005. godine samo 240 Roma upisano na visokoškolske ustanove, a od toga je 180 nastavilo dalje školovanje, gde im je sve troškove nastave pokrivala država (EUMAP, *Equal Access*)

Segregacija i upućivanje u specijalne škole pogađa veliki broj romskih đaka u Srbiji. Mada nema zvaničnih brojčanih podataka o ovoj pojavi, nezvanično se procenjuje da broj romskih učenika obuhvaćenih specijalnim školama iznosi između 50 i 80 posto ukupne romske populacije u školama, kao i da je u Beogradu visok čak 80 do 85 posto (Mihajlović, *Procena potreba*). Školska administracija često opravdava upućivanje romskih đaka u specijalne škole tvrdnjom da romska deca ne znaju dovoljno srpski jezik da bi mogla da budu obuhvaćena standardnim osnovnim obrazovanjem. Ovoj situaciji doprinose i neadekvatne procedure za procenu i evaluaciju spremnosti za pohađanje nastave. Broj Roma u specijalnim školama možda je povećan i zbog toga što to podrazumeva neke beneficije za porodice čija deca pohađaju takve škole,

kao što su besplatni obroci, udžbenici i neveliki dodaci za negu. Kada jednom uđu u specijalne škole, romska deca pohađaju nastavu prema skraćenom nastavnom programu i tako još više zaostaju za svojim vršnjacima koji nisu Romi. Transferi iz specijalnih u standardne škole praktično ne postoje. Čak i u standardnim školama romski đaci su često segregirani u posebna odeljenja ili posebne grupe u redovnim odeljenjima, često u zadnjim klupama u učionici (Centar za prava manjina). Ni sistem obrazovanja u celini, ni nastavnici kao pojedinci, nisu spremni da podrže inkluzivno obrazovanje niti da neguju onu vrstu multikulturalnog okruženja koja bi u većoj meri doprinosila školskom uspehu Roma.

Do sada nema mnogo nagoveštaja da je vlada spremna da investira u dugoročnu politiku čiji bi cilj bio poboljšanje obrazovnog statusa Roma. Postoje samo neki projekti kratkoročnijeg karaktera, inicirani u saradnji sa organizacijama civilnog društva i uz finansijsku potporu spoljnih donatora.

Ministarstvo obrazovanja je uključeno u dve oblasti sektorske politike: podsticanje upisa u škole i suprotstavljanje segregaciji. Zajedno sa Nacionalnim savetom Roma, Ministarstvo obezbeđuje besplatne udžbenike za romsku decu u osnovnom obrazovanju i promoviše afirmativnu akciju (pozitivnu diskriminaciju) u podržavanju upisa Roma u srednjoškolske ustanove i ustanove koje se bave tercijarnim obrazovanjem. Oko 2.500 romske dece dobilo je pomoć u školskim knjigama, u vrednosti od 30 miliona dinara (oko 400.000 evra). Ministarstvo je takođe poslalo školama uputstva u kojima se posebno ukazuje na negativni uticaj razreda i odeljenja u kojima postoji segregacija i daju se smernice o tome kako da se to izbegne (Romski edukativni fond, *Advancing Education*).

Međutim, većinu tih aktivnosti pokrenuli su i finansiraju spoljni izvori, kao što su Romski edukativni fond ili Evropska agencija za rekonstrukciju. Te aktivnosti bi trebalo da se sprovode u saradnji sa Nacionalnim savetom Roma, nevladinim organizacijama i lokalnim vlastima. Tako je, na primer, Romski edukativni fond podržao predškolski projekat ("Proširenje pristupa romske dece predškolskom obrazovanju") koji je pokrenut tokom školske 2005-2006. godine. Projektom su obezbeđena bespovratna sredstva za 24 obrazovne ustanove u 24 opštine i omogućeno je da 600 romske dece, starosti od pet do osam godina, pohađa

predškolske programe. Početne procene pokazuju ohrabrujuće rezultate u smislu spremnosti za školu i školskih rezultata, ali su nezavisni posmatrači uočili da je broj dece koju su lokalni nosioci projekta obuhvatili njegovim sadržajem znatno niži od očekivanog. Iskustvo s tim oglednim projektom uzima se u obzir u narednom projektu Romskog edukativnog fonda koji, kako je predviđeno, treba da obuhvati 1.400 dece u 42 opštine.

Slično tome, Romski edukativni fond podržava još tri druga pilot projekta u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja: (i) razvoj obrazovnog programa za Rome koji nisu završili obaveznu osnovnu školu i koji predstavlja još jednu priliku za njih; (ii) kreiranje metodologije za procenu potreba i regionalne strategije za poboljšanje obrazovnog statusa Roma u Vojvodini; i (iii) obuku u pitanjima sprečavanja diskriminacije za regionalne inspektore i predstavnike nevladinih organizacija koji se bave praćenjem ljudskih prava koju organizuje Centar za prava manjina (Romski edukativni fond). Drugi program, koji ima za cilj uvođenje Roma – pomoćnika nastavnika u srpske škole i predškolske ustanove počev od 2006. godine finansira Evropska agencija za rekonstrukciju. Kroz taj projekat, koji se primenjuje u saradnji sa OEBS, Ministarstvo obrazovanja, kako je iz tog ministarstva saopšteno za potrebe ovog izveštaja, očekuje da 20 pomoćnika učitelja počne da radi u drugom polugodištu školske 2006-2007. godine. Očekuje se takođe da će još 54 pomoćnika početi da pohađaju obuku otprilike u isto vreme.

Ostale programe u celosti sprovode nevladine organizacije i međunarodni donatori. Ti naponi obuhvataju organizovanje predškolske nastave u 30 naselja, kroz program Međunarodnog Crvenog krsta, kao i projekat inkluzivnog obrazovanja kojim upravlja britanski fond *Save the Children*.

2.2 Zapošljavanje

Kao ni kada je reč o obrazovanju, ni kada je reč o rezultatima zapošljavanja Roma nema redovnog prikupljanja podataka koji bi bili reprezentativni na nacionalnom nivou. I ovde se uvid u situaciju može steći iz pojedinačnih nezavisnih istraživanja: podaci iz PŽS pokazuju da je skoro 32 procenta Roma koji su

2003. godine živeli u naseljima nezaposleno, dok je stopa nezaposlenosti među neromskim stanovništvom oko 15 posto (Bodewig i Sethi). Iako znatno manje Roma u starijim generacijskim grupama participira na tržištu rada, učesće radne snage i stopa zaposlenosti među mladim Romima u uzrastu od 15 do 24 godine znatno je viša nego u opštoj populaciji. Ova situacija verovatno odražava relativno nisku stopu upisa romske dece i omladine u škole, pošto su romska deca i omladina često angažovani u raznim vidovima aktivnosti namenjenih sticanju dohotka, umesto da u tom uzrastu pohađaju školu. Podaci iz PŽS za 2003. godinu otkrivaju da postoji izraziti rodni disparitet u zapošljavanju: dok je stopa zaposlenosti Roma muškaraca samo neznatno ispod stope zaposlenosti neromskog muškog stanovništva (66,8 naspram 69,9 procenata), stopa zaposlenosti Romkinja od 34,5 posto znatno je niža od stope od 54 posto koliko iznosi za neromkinje.

Mnoštvo je razloga za ove drastične razlike: s jedne strane niži nivo obrazovanja Roma dovodi do više stope dugoročne nezaposlenosti i potiskuje Rome na nisko kvalifikovana, privremena radna mesta, često u takozvanoj sivoj ekonomiji. U isto vreme, Romi trpe kako indirektnu, tako i direktnu diskriminaciju u oblasti zapošljavanja. Tako, na primer, Romi koji žive u divljim naseljima te s tih razloga nemaju zvanično registrovano mesto boravka, ne mogu da se prijave kod Nacionalne službe za zapošljavanje, što znači da nemaju pristupa uslugama i programima koji su inače na raspolaganju nezaposlenima. Prema istraživanju koje su organizovali Argument i Centar za prava manjina, 35,5 Roma u Beogradu uopšte nije prijavljeno na Tržištu rada (Centar za prava manjina i Argument). Ministarstvo rada izveštava da je u Srbiji trenutno u toku rad na izradi novog zakona kojim će se urediti postupak prijavljivanja nezaposlenih lica, i koji bi trebalo da popravi ovu situaciju. Uporedo sa ovim vidom posredne diskriminacije, Romi u velikoj meri govore o neposrednoj diskriminaciji koju vrše poslodavci, naročito u privatnom sektoru (Jakšić i Bašić *Umeće opstanka*). Srpska vlada nije uvela nijedan program za borbu protiv diskriminacije u zapošljavanju. Pošto u ovoj oblasti ne postoji sveobuhvatni anti-diskriminatorni zakon, međunarodni instrumenti čija je Srbija visoka strana ugovornica i deklarativna zaštita koja stoji u Ustavu ne nude delotvornu odbranu

žrtvama diskriminacije. Srpski APD omogućuje osnov za donošenje takvog zakonodavstva, ali do sada nije zabeležen nikakav napredak na tom planu.

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti koji je usvojen 2003. godine uveo je mere afirmativne akcije za određene kategorije koje trpe veliki rizik nezaposlenosti, uključujući tu manjine, mada Romi nisu posebno pomenuti. APD obavezuje vladu da iskoristi te odredbe afirmativne akcije. Početni usmeni dokazi ukazuju na to da se to odnosi na učešće u programima zapošljavanja i obuke. Pored toga, Romi su izričito navedeni kao cilj u dokumentima sektorske politike, kao što je Nacionalna strategija zapošljavanja za 2005–2010, Nacionalni akcioni plan za zapošljavanje (2006–2008), Plan rada Nacionalne službe za zapošljavanje i planovi za korišćenje sredstava i namensko izdvajanje sredstava radi pružanja aktivne podrške zapošljavanju.

U skladu sa obavezama preuzetim u okviru APD, mere afirmativne akcije sprovode se i u programu samozapošljavanja koje je razradilo Ministarstvo rada. Tim programom su obezbeđeni dodatni poeni za Rome koji se prijave za učešće, ali je broj korisnika i dalje veoma mali. Ministarstvo rada je saopštenje o ovom programu distribuiralo romskim nevladinim organizacijama tokom 2006. godine i, prema podacima iz decembra 2006. o kojima je izvestila Nacionalna služba za zapošljavanje, od ukupno 7.864 lica koliko ih se prijavilo za učešće u programu, njih 224 su Romi (Centar za prava manjina).

Romi su u okviru tog programa potpisali samo 20 sporazuma o samozapošljavanju (Centar za prava manjina).

Ostali pokušaji koje je Ministarstvo rada preduzelo radi stimulanja zapošljavanja Roma obuhvataju javne radove na poboljšanju infrastrukture u romskim naseljima. Prvi veliki program te vrste proglašen je u avgustu 2006. godine, ali su se romske organizacije žalile da su ih loše komunikacije sa Ministarstvom sprečile da blagovremeno reaguju na saopštenje o programu. U državnom budžetu za 2007. predviđena su sredstva za jedan slični program i postoje nade da se neće ponoviti oni pređašnji problemi u vezi sa komunikacijom.

Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti iz 2003. godine predviđene su subvencije za stimulanje zapošljavanja među nacionalnim manjinama, ali nema podataka o tome na koji su način

te odredbe uticale na Rome – ako su uopšte uticale na njih. Slično tome, mikrokrediti za preduzetnike mogu se dobiti preko Nacionalne službe za zapošljavanje, ali većina Roma nema pristup tim kreditima jer je za njih kao kolateralno jemstvo potrebno prijaviti nekretnine.

2.3 Zdravstvo

Postoji izvestan broj studija i istraživanja o zdravstvenom stanju Roma i o njihovom pristupu zdravstvenoj zaštiti (Bodewig i Sethi; Oxfam, *Health Status*), ali ne postoji sistematsko i redovno prikupljanje podataka koje bi organizovale vlasti. Ukupno uzev, svi izveštaji ukazuju na to da je zdravstveno stanje Roma znatno lošije u poređenju sa zdravstvenim stanjem opšte populacije. Pre svega, očekivani životni vek Roma je kraći: prema nezavisnim procenama, manje od jednog procenta Roma živi duže od 60 godina, u poređenju sa 30 procenata opšte populacije. Stopa smrtnosti novorođenčadi i stopa smrtnosti porodilja su visoke, a Romkinje mogu očekivati da će u proseku tokom života imati više od 13 abortusa. Romska deca se razboljevaju tri do deset puta češće nego njihovi vršnjaci koji nisu Romi. Osnovni zdravstveni faktori koji leže u osnovi ovakvih rezultata obuhvataju loše životne uslove, odsustvo zdravstvenog obrazovanja, odsustvo planiranja porodice i odsustvo elementarne medicinske nege.

Ankete o zdravstvenom stanju koje se prave po domaćinstvima treba uzimati s oprezom, zato što se u njima dobijaju samo oni podaci o zdravstvenom stanju koje iznose sami ispitanici. Ako samo manjina Roma odlazi lekaru na redovne preglede, onda ispitanici koji govore o svom zdravstvenom stanju mogu jednostavno da previde pojavu realnih zdravstvenih problema. Ipak, PŽS za Srbiju 2003. godine pruža neke rečite podatke o zdravstvenom stanju Roma u poređenju sa neromskim stanovništvom: 17,4 posto Roma u uzrastu od 24 do 44 godine prijavilo je hronična oboljenja, dok u istoj starosnoj grupi među neromima taj postotak iznosi svega 6,8. Sem toga, polovina Roma u uzrastu od 40 do 55 godina prijavila je hronična oboljenja, u poređenju sa 25,9 posto neromskog stanovništva. Iako je u tom istraživanju znatno više Roma prijavilo hronična oboljenja – sa izuzetkom Roma starijih od 70 godina – znatno manje njih zapravo dobija zdravstvenu zaštitu. Slično tome, mada više Roma pati od akutnih oboljenja

nego što je to slučaj sa ispitanicima koji nisu Romi, zdravstvene usluge je stvarno koristilo manje Roma (Bodewig i Sethi).

U istraživanju sprovedenom u romskim naseljima (Oxfam) pokazalo se da romska deca često ne bivaju podvrgnuta vakcinaciji: na primer, 9 posto dece u anketiranim domaćinstvima nikada nije vakcinisano, dok je status u pogledu vakcinacije nepoznat za 27 posto njih. Sem toga, 68 posto romskih žena prijavilo je da ginekologa poseti samo prilikom rođenja deteta, a 80 posto njih ne odlazi na redovne ginekološke preglede. U slučaju bolesti ili povrede, Romi se obraćaju lekarima opšte prakse u 62 posto slučajeva, dok u 14 posto slučajeva sami sebe leče, a u većini drugih slučajeva neki ozbiljni zdravstveni poremećaji jednostavno ne bivaju lečeni posle dijagnostikovanja. Ukupno 80 posto ispitanika kaže da zubaru odlazi samo radi vađenja zuba.

Neadekvatno korišćenje sistema zdravstvene zaštite može se objasniti činjenicom da ljudi ne prijavljuju svoje bolesti i ne traže zdravstvene usluge, niti takve usluge primaju čak i onda kada se to od njih traži. Pristup zdravstvenoj zaštiti otežan je sistematskim preprekama, kao što je nemogućnost prijave boravka, odsustvo informacija ili nepoznavanje jezika. Sem toga, Romi često navode da ih zdravstveni radnici diskriminišu – puštaju ih da čekaju dok svi neromi ne budu primljeni, ili ih otpuštaju pošto ih samo ovlaš pogledaju i još im prebace da su Romi sami krivi za svoje zdravstvene probleme (Antić, *Romi i pravo na zdravstvenu zaštitu*).

Otkako je proglašena Dekada, Ministarstvo zdravlja Srbije preuzelo je aktivnu ulogu u sprovođenju zdravstvenih ciljeva APD, otvoreno saradujući sa civilnim društvom i lokalnim vlastima radi omogućavanja valjane primene. S tih razloga, postoji veliki optimizam u pogledu ostvarivanja zdravstvenih ciljeva APD, a budžet izdvojen za aktivnosti Ministarstva zdravlja u vezi sa Romima za 2007. godinu udvostručen je u poređenju sa 2006. godinom. Ministarstvo zdravlja je namenilo 700.000 evra zdravstvenim programima koji su usredsređeni na zdravstveno obrazovanje, reproduktivno zdravlje i aktivnosti vezane za zdravlje žena, što sve treba da bude sprovedeno u saradnji sa nevladinim organizacijama u oko 45 opština u Srbiji.

Neki od ciljeva koji su predviđeni u APD nisu ostvareni u planiranom vremenskom roku. To je slučaj sa istraživanjem zdravstvenog stanja Roma koje je

trebalo da bude završeno do kraja 2005. godine. Kada bude završeno, to istraživanje će obezbediti dragocene osnovne podatke u odnosu na koje će vlada moći da kreira dalju sektorsku politiku i da meri postignuti napredak.

Srbija nema sistem posrednika u zdravstvu. Posrednici u zdravstvu se pominju u APD, ali dosad nije preduzeta nijedna akcija na uspostavljanju sistema posrednika u zdravstvu.

2.4 Stanovanje

Ne postoje zvanični, redovno prikupljeni i nacionalno reprezentativni podaci o stambenom položaju Roma u Srbiji. Postoje, međutim, pojedinačna istraživanja koja opisuju trenutnu sliku. Na primer, prema jednoj studiji koju je objavio Institut za filozofiju i društvenu teoriju 2005. godine (Jakić i Bašić), postoje 593 romska naselja koja su prilično ravnomerno raspoređena između gradova i područja koja su u većoj meri seoska. Od toga 72 procenta nisu valjano legalizovana. Više od polovine svih romskih naselja nema osnovnu infrastrukturu, kao što su asfaltirani putevi, vodosnabdevanje ili sistemi kanalizacije. Trideset pet posto tih naselja nema električnu energiju, a većina ih je više od jednog kilometra udaljena od takvih javnih infrastrukturnih objekata kao što su klinike, škole ili prodavnice. Raseljeni Romi sa Kosova i sa juga Srbije, kao i više od 10.000 azilanata koji se vraćaju pošto nisu dobili azil poslednjih godina, još su više otežali situaciju, posebno u razvijenijim gradovima kojima ti ljudi gravitiraju. Tako je, na primer, u jednoj studiji koju je organizovala nevladina organizacija YUROM u Nišu utvrđeno da su stambeni uslovi Roma u tom gradu pogubni po zdravlje Roma (Centar za prava manjina). Srećom, tamošnja lokalna vlast je brzo reagovala na pomenute informacije i izdvojila je sredstva za izgradnju kanizacionog sistema i drugih infrastrukturnih elemenata neophodnih u romskim naseljima.

Nažalost, ne reaguju tako brzo na stambenu situaciju Roma svi relevantni organi u Srbiji. Zaista, stanovanje Roma je navedeno u jednom broju dokumenata iz oblasti sektorske politike, kao što su Strategija za smanjenje siromaštva i Nacrt nacionalne strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima. Međutim, ne postoji nacionalna politika koja

bi podrazumevala konkretne mere i vidove finansiranja, tako da je svaka akcija ograničena na pojedinačne opštine koje su nosioci inicijative. Sem toga, u odsustvu jasnih mehanizama za koordinaciju i sprovođenje, na lokalnom nivou se sprovodi isuviše mali broj mera od onih koje su navedene u već pomenutim dokumentima o sektorskoj politici.

Slično tome, zakoni o stanovanju sporo donose rezultate na terenu, posebno kada je reč o Romima. Zakon o planiranju i izgradnji iz 2003. godine trebalo je da reaktivira postupak legalizacije neregistrovanih naselja, ali se sa sprovođenjem tog zakona zastalo, jednim delom i zbog toga što u Srbiji još nije do kraja sproveden proces agrarne reforme i katastarske obrade zemljišta, drugim delom zbog toga što lokalne vlasti još uvek postavljaju nerealne uslove za uključivanje romskih kuća u katastarske planove, a jednim delom i zbog toga što potencijalni korisnici ovog zakona nisu na odgovarajući način obavesteni o njegovom postojanju.

Nacrt zakona o socijalnom stanovanju u izradi je još od 2004. godine, ali ni krajem 2006. nije postojao konkretan rok za njegovo usvajanje na sednici Vlade, a kamoli za podnošenje predloga tog zakona parlamentu. Ta pravna praznina, međutim, nije sprečila neke lokalne vlasti da razviju programe socijalnog stanovanja na lokacijama na kojima je bilo moguće naći dovoljno političke volje i podrške. Zato se, recimo, u trenutku

dok ovo pišemo u Beogradu privodi kraju izgradnja 1.200 socijalnih stanova u čijoj će raspodeli učestvovati i romske porodice.

Drugo važno pitanje u oblasti stanovanja jeste prisilno iseljavanje Roma. Još uvek se prilično redovno izveštava o takvim slučajevima. Prema postojećim zakonskim odredbama, iseljenje se može izvršiti i samo na osnovu opštinskog naloga, bez sudske odluke. Žalbe se mogu izjaviti samo u upravnom postupku, i one ne utiču na stvarno izvršenje opštinske odluke o iseljenju. Romima koji su na taj način iseljeni ne obezbeđuje se alternativni smeštaj.

Sem finansijskih sredstava namenjenih javnim radovima na poboljšanju uslova života u romskim naseljima, Ministarstvo za kapitalne investicije nije izdvojilo nikakva druga sredstva za APD u 2006. godini. U trenutku dok ovo pišemo nisu poznati rezultati projekta javnih radova koji je bio najavljen u avgustu 2006. U međuvremenu su zabeleženi neki pomaci, jer je u Ministarstvu za kapitalne investicije osnovana radna grupa za sprovođenje Dekade; ta radna grupa je utvrdila prioritete za 2007. godinu. Tako je, na primer, ovo Ministarstvo usvojilo "Vodeći principi za legalizaciju romskih naselja", svojevrsan operativni vodič za organe lokalne samouprave. Prema podacima Sekretarijata za romsku nacionalnu strategiju, u državnom budžetu su predviđena i sredstva za aktivnosti u 2007. godini.

Bibliografski izvori

OPŠTA LITERATURA

Bell Mark et. al, *Comparative Analysis: Developing Anti-Discrimination Law in Europe* (2006), dostupno na <http://www.migpolgroup.com/documents/3640.html>.

Savet Evrope, *Housing of Roma in Central and Eastern Europe: Facts and Proposals*, priredio Samuel Delepine (2006), dostupno na: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/documentation/housing/HousingofRomaMay2006__en.asp.

Dena Ringold et. al, *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle* (Washington, D.C.: Svetska banka, 2004), dostupno na <http://www.ingentaconnect.com/content/wb/1489/2004/00000001/00000001/art00001>.

EUMAP/Open Society Institute, *Equal Access to Quality Education for Roma, Volume 1: Bulgaria, Hungary, Romania, Serbia* (2007), dostupno na http://www.eumap.org/topics/minority/reports/roma_education/report/vol1.pdf,

Evropska komisija, *The Situation of Roma in an Enlarged European Union* (2004), dostupno na http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2005/ke6204389_en.html.

European Roma Rights Centre, *Ambulance Not on the Way: The Disgrace of Health Care for Roma in Europe* (2006), dostupno na <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2632>.

European Roma Rights Centre, *Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe. A Survey of Patterns of Segregated Education of Roma in Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Romania, and Slovakia*, dostupno na <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1892>.

European Roma Rights Centre, *The Glass Box: Exclusion of Roma from Employment* (2007), dostupno na <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2727>.

European Roma Rights Centre, *The Impact of Legislation and Policies on School Segregation of Romani Children: A Study of Anti-Discrimination Law and Government Measures to Eliminate Segregation in Education in Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Romania and Slovakia* (2007), dostupno na <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2743>.

Holtmaat, Rikki, *Catalysts for Change? Equality Bodies According to Directive 2000/43/EC—Existence, Independence, and Effectiveness* (2006), dostupno na <http://www.migpolgroup.com/documents/3642.html>.

Human European Consultancy and Migration Policy Group, *Comparative Analyses on National Measures to Combat Discrimination*, edited by McColgan, Aileen et. al. (2006), dostupno na http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/mapstrand1_en.pdf.

Network Public Health Program/Open Society Institute, *Mediating Romani Health: Policy and Program Opportunities* (2005), dostupno na http://www.soros.org/initiatives/health/focus/roma/articles_publications/publications/romani-health_20051201.

Public Interest Law Initiative, *Separate and Unequal: Combating Discrimination against Roma in Education. A Source Book* (2004), dostupno na <http://www.pili.org/en/content/view/350/53/>

UNDP, *At Risk: Roma and the Displaced in Southeast Europe* (2006), dostupno na http://europeandcis.undp.org/?menu=p_cms/show&content_id=A3C29ADB-F203-1EE9-BB0A277C80C5F9F2.

UNDP, *Faces of Poverty, Faces of Hope: Vulnerability Profiles of Roma Population in Decade of Roma Inclusion Countries* (2005), dostupno na <http://vulnerability.undp.sk/>.

United Nations, *Millenium Development Goals* (2000), dostupno na <http://www.un.org/millenniumgoals/>.

Zoon, Ina, *On the Margins: Roma and Public Services in Romania, Bulgaria, and Macedonia (With a Supplement on Housing in the Czech Republic)* (New York: Open Society Institute, 2001).

SRBIJA

Antić, Petar, *Romi i pravo na zdravstvenu zaštitu u Srbiji* (Beograd: Centar za prava manjina, 2005).

Bodewig, Christian i Sethy, Akshay, *Poverty, Social Exclusion and Ethnicity in Serbia and Montenegro: The Case of the Roma* (Washington, DC: Svetska banka, 2005), dostupno na http://siteresources.worldbank.org/INTROMA/Resources/SAM_Roma_Poverty_Discussion_Paper.pdf.

EUMAP/Open Society Institute, *Equal Access to Quality Education for Roma, Volume 1: Bulgaria, Hungary, Romania, Serbia* (2007), dostupno na http://www.eumap.org/topics/minority/reports/roma_education/report/vol1.pdf.

European Roma Rights Centre, *Ambulance Not on the Way: The Disgrace of Health Care for Roma in Europe* (2006), dostupno na <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2632>.

European Roma Rights Centre, *The Glass Box: Exclusion of Roma from Employment* (2007), dostupno na <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2727>.

Vlada Republike Srbije, *Akcionni plan Dekade*, dostupno na <http://www.romadecade.org/>.

Jakšić, Božidar and Bašić, Goran, *Umeće opstanka: gde i kako žive Romi u Srbiji* (Belgrade: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, 2005).

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, dostupan na srpskom jeziku na adresi <http://www.minrzs.sr.gov.yu/cir/indexh.php?iduser=1&path=homepage>.

Zakon o planiranju i izgradnji, dostupan na srpskom jeziku na adresi <http://www.mki.sr.gov.yu/>.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, dostupan na engleskom jeziku, na adresi <http://www.humanrights.gov.yu/english/dokumenta/index.htm>.

- Mihaljlović, M., *Studija procene potreba za Romski obrazovni fond: Srbija* (2004), dostupno na <http://romaeducationfund.hu/>.
- Ministarstvo za kapitalne investicije, *Vodeći principi za legalizaciju romskih naselja*, dostupno na srpskom jeziku na adresi <http://www.mki.sr.gov.yu/>.
- Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Centar za istraživanje etniciteta, *Roma Settlements, Living Conditions and Possibilities for Integration of Roma People in Serbia* (2002), dostupno na <http://www.humanrights.gov.yu/english/dokumenta/index.htm>.
- Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, *Nacionalna strategija za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima*, dostupno na <http://www.humanrights.gov.yu/english/sektori/manjinska/roma/strategija/nacrt-strategije/strategy.htm>.
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, *Nacionalni akcioni plan zapošljavanja 2006–2008*, dostupno na <http://www.espserbia.org/eng/capacity.htm#NEAP>.
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, *Nacionalna strategija zapošljavanja 2005–2010*, dostupna na srpskom jeziku na adresi <http://www.minrzs.sr.gov.yu/cir/indexh.php?iduser=l&path=homepage>.
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, *Pplan rada Nacionalne službe zapošljavanja, dostupan na srpskom jeziku na adresi* <http://www.minrzs.sr.gov.yu/cir/indexh.php?iduser=l&path=homepage>.
- Centar za prava manjina i "Argument", *Romi i pravo na pravni subjektivitet u Srbiji* (Beograd 2006).
- Centar za prava manjina, *Godišnji izveštaj Lige za Dekadu 2006* (Beograd, 2007).
- Oxfam, *Health Status, Health Needs and Utilisation of Health Services of Roma Population (2001)*, informacija o projektu dostupna na <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/ACOS-64DDL?OpenDocument>.
- Stalna misija Srbije i Crne Gore pri OEBS, *Oosnivanje Sekretarijata za romsku nacionalnu strategiju Srbije i Crne Gore*, detalji projekta dostupni na adresi <http://tandis.odihr.pl/index.php?p=country,scg,pi>.
- Rakočević, N. and Miljević, A., *Romi i obrazovanje* (Beograd: Romski dečiji centar, 2003).
- Romski edukativni fond, *Advancing Education of Roma in Serbia* (2007), dostupno na <http://romaeducationfund.hu/>.